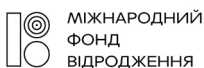

ПЕРСПЕКТИВИ ТА МЕЖИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Матеріал підготовлено за підтримки Європейського Союзу та Міжнародного Фонду "Відродження" в рамках спільної ініціативи "Європейське Відродження України". Матеріал представляє позицію авторів і не обов'язково відображає позицію Європейського Союзу чи Міжнародного фонду "Відродження".

Міжнародний фонд "Відродження" – одна з найбільших благодійних фундацій в Україні, що з 1990-го року допомагає розвивати в Україні відкрите суспільство на основі демократичних цінностей. За час своєї діяльності Фонд підтримав близько 20 тисяч проектів на суму понад 350 мільйонів доларів США.

Сайт: www.irf.ua

Facebook: www.facebook.com/irf.ukraine

Європейський Союз складається з 27 держав-членів та їхніх народів. Це унікальне політичне та економічне партнерство, засноване на цінностях поваги до людської гідності, свободи, рівності, верховенства права і прав людини. Понад п'ятдесят років знадобилось для створення зони миру, демократії, стабільності і процвітання на нашому континенті. Водночас нам вдалось зберегти культурне розмаїття, толерантність і свободу особистості. ЄС налаштований поділитись своїми цінностями та досягненнями з країнами-сусідами ЄС, їхніми народами, та з народами з-поза їхніх меж.

Центр Дністрянського – аналітично-адвокаційна платформа, яка об'єднує експертів у сфері права та політики.

Ми досліджуємо проблемні для суспільства питання, розробляємо рішення і створюємо довгострокові стратегії їх впровадження.

Сайт: dc.org.ua

Facebook: <https://www.facebook.com/dc.org.ua>

Пошта: info@dc.org.ua

BRight Data for Right Decisions

Ми досліджуємо суспільство та знаходимо відповіді для тих, хто творить сьогоднішнє. Fama є серед десяти національних компаній, [акредитованих Соціологічною Асоціацією України \(САУ\)](#) та є учасницею програми грантової підтримки українських підприємств від Європейського банку реконструкції та розвитку.

Сайт: fama.agency

Facebook: <https://www.facebook.com/fama.agency/>

ЗМІСТ

04   **ПЕРЕДМОВА**

05   **ВСТУП**

05   **ПОНЯТТЯ ТА АКРОНІМИ**

06   **ПРО ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПРОЄКТ**

12   **КЛЮЧОВІ ЗНАХІДКИ**

14   **УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ: УЯВЛЕННЯ ПРО ШІ
ТА ПЕРЕДУМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ**

21   **МОЖЛИВОСТІ**

40   **ОБМЕЖЕННЯ**

ПЕРЕДМОВА

Ідея цього дослідження – наскільки готовим є правниче середовище до застосування технологій штучного інтелекту – зародилася ще кілька років тому. Однак розвиток генеративного ШІ та бум інтересу до ChatGPT сприяв тому, щоб його реалізація зрештою стартувала.

Ключовим питанням, яке ставили перед собою команди Центру Дністрянського та Дослідницької агенції Fama, було не лише можливість використання технології ШІ у правосудді. Мета дослідження – встановити, наскільки ті, хто будуть їх використовувати на щодень – судді, прокурори і адвокати, – ознайомлені із ними, які бачать перспективи і обмеження щодо їхнього застосування.

Обрання саме кримінального правосуддя як сфери дослідження є не випадковим: у ньому, як ніде інде, виклики справедливості і неупередженості стоять особливо гостро. І, на тлі дискусій про довіру і добросовісність судової системи, може породити спокусливе, хоч й оманливе враження, що технології ШІ можуть стати ключем до вирішення цих проблем.

Це дослідження не дає і не може дати відповіді на усі без винятку питання щодо застосування ШІ в Кримінальному правосудді. Однак ми прагнемо, щоб майбутні рішення з цього приводу були не лише "простими і швидкими", але й ґрунтувалися на даних. Цей звіт і аналітичні дослідження аналітиків Центру Дністрянського в рамках проекту стануть такими даними.

Це дослідження було реалізоване за підтримки Європейського Союзу та Міжнародного фонду «Відродження» у рамках спільної ініціативи «Європейське Відродження України». Хочемо висловити особливу вдячність нашим головним партнерам в рамках проекту та при підготовці цього дослідження – команді Дослідницької агенції FAMA, дискусійній платформі про кримінальну юстицію JustTalk та Асоціації правників України. Вдячні Національній школі суддів, Тренінговому центру прокурорів України та Асоціації адвокатів України за сприяння в проведенні соціологічного опитування та інтерв'ю. Дякуємо юридичним медіа "Юридична газета" та "Спілка мертвих юристів" (Dead Lawyers Society) за сприяння в поширенні матеріалів проекту та інформації про дослідження.

ВСТУП

Технології, що базуються на роботі штучного інтелекту, активно імплементуються в системи правосуддя за кордоном, зокрема у США, Китаї, Сінгапурі, Естонії тощо. В Україні ж наразі відсутні норми щодо регулювання застосування ШІ в судовій системі. Проте в затвердженій Кабінетом Міністрів України [Концепції](#) розвитку штучного інтелекту є розділ “Правосуддя”, який, зокрема, допускає “винесення судових рішень у справах незначної складності (за взаємною згодою сторін) на основі результатів аналізу, здійсненого з використанням технологій штучного інтелекту, стану дотримання законодавства та судової практики”. Та ані Концепція, ані План заходів до неї не містять конкретних кроків із розробки та впровадження правових стандартів такого застосування технологій ШІ, вони лише побіжно вказують на необхідність виробити єдині принципи і правила їхнього використання.

У той же ж час фіксується чимало викликів, подоланню яких могли б сприяти технології штучного інтелекту. Так, окрім викликів мирного часу, сучасна система правосуддя України стикається

з наслідками воєнного часу: заблокована чи ускладнена робота установ на деокупованих чи прифронтових територіях, нестача кадрів, велика кількість справ, пов’язаних з воєнними злочинами, в окремих випадках – колабораціонізм та багато інших.

Відтак ймовірність використання ШІ в Україні у найближчому майбутньому – доволі висока. Проте імплементація міжнародного досвіду без врахування локальної специфіки може мати негативні наслідки.

Тож, входячи в нову еру юридичних викликів та можливостей, які можуть змінити обличчя системи правосуддя у найбільш непередбачуваний спосіб, важливо зрозуміти ставлення ключових стейкхолдерів до цієї ініціативи, наявні практики застосування ШІ в кримінальному правосудді, уявлення представників професійної спільноти про практичні, юридичні, соціальні та етичні виклики застосування технологій ШІ у правосудді. Саме їхня експертиза може стати ключем до впровадження нових технологій та подолання викликів сучасного українського правосуддя.

ПОНЯТТЯ ТА АКРОНІМИ

Штучний інтелект – набір наукових методів, теорій і технік, метою яких є машинне відтворення когнітивних здібностей людей. Сучасні розробки спрямовані на те, щоб машини виконували складні завдання, які раніше виконували люди. [Визначення з Європейської етичної хартії щодо використання штучного інтелекту в судових системах та їхньому середовищі, 2018 р.].

ШІ	Штучний інтелект
ПЗ	Програмне забезпечення
ПК	Персональний комп’ютер
ЕЦП	Електронно-цифровий підпис
ЄСІТС	Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система
КПК	Кримінально-процесуальний кодекс

ПРО ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПРОЄКТ

Проєкт реалізовано Дослідницькою агенцією Fama на замовлення та у партнерстві з Центром Дністрянського, за підтримки Європейського Союзу та Міжнародного фонду "Відродження" у рамках спільної ініціативи "Європейське Відродження України".

ДИЗАЙН ДОСЛІДЖЕННЯ

Технології, що базуються на роботі штучного інтелекту, активно імплементуються в системи правосуддя за кордоном. Імовірність використання ШІ в Україні у судах загальної юрисдикції та у кримінальному провадженні в найближчому майбутньому – дуже висока; більше того – передбачена [Концепцією розвитку штучного інтелекту в Україні](#). ШІ має потенціал підвищити ефективність, прозорість та доступність юридичних сервісів, оптимізувати процеси прийняття рішень та аналізу даних, а також зменшити людський фактор у помилках. Водночас бездумна імплементация міжнародного досвіду в Україні може мати негативні наслідки, пов'язані, наприклад, з порушенням конфіденційності, відсутністю прозорості алгоритмів та упередженістю рішень.

Завдання, які ми ставили перед собою в межах цього дослідження:

1. З'ясувати, що відомо ключовим стейкхолдерам про ШІ загалом та можливості його використання в кримінальному правосудді.
2. Дослідити уявлення ключових стейкхолдерів про [перспективи](#) застосування ШІ в кримінальному правосудді, нові можливості пов'язані з цим.
3. Дослідити уявлення ключових стейкхолдерів про [межі та виклики](#) застосування ШІ в кримінальному правосудді, застереження щодо цього.

Для виконання поставлених завдань був розроблений дизайн розвідувального дослідження уявлень про можливості та застереження ключових стейкхолдерів – суддів, прокурорів, адвокатів – щодо застосування штучного інтелекту в кримінальному правосудді. Дизайн дослідницького рішення включає поєднання якісних та кількісних методів [далі – якісний та кількісний модулі дослідження].

Про зміни дизайну дослідницького рішення в процесі реалізації проєкту.

Кількісний модуль дослідження не був передбачений дизайном дослідницького рішення на ранніх етапах планування проєкту. Передбачалась комбінація розвідувальних глибинних інтерв'ю з представниками різних цільових аудиторій (реалізовано) та фокус-групових дискусій з прихильниками і противниками ідеї запровадження технологій на базі ШІ в кримінальному правосудді (не реалізовано).

Однак серед учасників якісного модуля дослідження (глибинні інтерв'ю) не зафіксовано жодного випадку повної відсутності поінформованості про ШІ чи категоричної упередженості до імплементации таких технологій. Ця ситуація, однак, не є достатньою підставою для висування припущення щодо відсутності когорта умовних противників ШІ серед стейкхолдерів. Участь у цьому дослідницькому модулі носила добровільний характер, про тему обговорення повідомлялось на ранніх етапах погодження участі в дослідженні.

Рівень поінформованості щодо технологій на базі ШІ посередній або ж і вищий, однак недостатній для імітації дебатів між прихильниками та противниками.

Учасники дослідження декларують доволі високий рівень готовності до імплементации рішень, що базуються на ШІ, у їхню професійну діяльність, водночас стверджують, що серед їхніх колег є чимало таких, які не готові та будуть протистояти таким інноваціям. Тож припускаємо, що потенційні учасники дослідження (з числа суддів, прокурорів, адвокатів), які були погано поінформовані щодо ШІ чи негативно налаштовані щодо таких, не зголошувались на розмову.

Тому було прийняте рішення щодо проведення опитування серед представників ЦА проєкту для верифікації окремих припущень та визначення міри поширеності окремих суджень.

ЯКІСНИЙ МОДУЛЬ

Метод збору даних – глибинні інтерв'ю з гнучким гайдом. Період збору даних - вересень-грудень 2023 року.

Ключові цільові аудиторії: судді, прокурори та адвокати, які мають досвід роботи від трьох років та спеціалізацію в кримінальному правосудді. Для диференціації респондентів використовувались такі критерії: географія (для адвокатів, прокурорів), розмір агломерації, досвід роботи.

- **Судді.** 11 випадків + 1 помічник судді.

Сюди були включені працівники судів різного рівня та юрисдикції, в тому числі Вищого антикорупційного суду. Серед респондентів - слідчі судді та судді-спікери. Досвід роботи учасників дослідження різний: від 5 до 33 років.

- **Прокурори.** 11 випадків + 1 радник Генерального Прокурора України.

Сюди були включені працівники прокуратур різного рівня, в тому числі Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Дехто з учасників дослідження також обіймає адміністративні посади. Більшість респондентів пройшли увесь свій кар'єрний шлях в органах прокуратури на різних посадах. Досвід стартує від 10 років.

- **Адвокати.** 9 випадків.

Сюди були включені як адвокати, що ведуть індивідуальну практику, так і представники великих адвокатських фірм. Фахівці, що прийшли в професію одразу після здобуття вищої освіти, та "світчери". Серед учасників дослідження є викладачі в сфері права, доктори та кандидати юридичних наук, PhD, а також учасники урядових та неурядових робочих груп з різних питань. Всі вони мають різний досвід роботи (від двох років з моменту отримання адвокатського посвідчення).

Участь у дослідженні була добровільною; про тему розмови повідомляли на етапі рекрутингу.

Дослідницька агенція Fama гарантувала анонімність учасникам дослідження. Тому усі цитати респондентів, якими ілюструється наративна частина звіту, анонімізовані.

Загалом дослідникам вдалось поспілкуватись з 33 представниками професійного середовища системи судочинства. Середня тривалість інтерв'ю – 40 хв.

Під час проведення інтерв'ю здійснювався аудіо- чи відеозапис. Усі мультимедійні матеріали переведені в текст для подальшого аналізу. Аналіз даних здійснювався через конденсацію сенсів та перехресний аналіз випадків.

КІЛЬКІСНИЙ МОДУЛЬ

Для проведення опитування представників професійного середовища було створено універсальний запитальник (тобто одна й та ж сама анкета для суддів, прокурорів та адвокатів).

Збір даних здійснювався за допомогою online – форми і тривав у період з 21 листопада 2023 року по 4 січня 2024 року.

Прохання щодо поширення запрошення до участі в опитуванні були скеровані до Державної судової адміністрації, Вищої ради правосуддя та Верховного Суду України, Ради суддів України, більшості апеляційних судів, Національної школи суддів, Офісу Генерального прокурора України, більшості обласних прокуратур, Тренінгового центру прокурорів України, більшості обласних Рад адвокатів, ГО "Всеукраїнська асоціація жінок-суддів", Асоціації правників України та

Асоціації адвокатів України. Крім того, масова розсилка листів-запрошень до участі в опитуванні здійснювалась на персональні електронні скриньки адвокатів з Єдиного Реєстру Адвокатів України. Додатково здійснювався вибірковий продзвін адвокатів (загальний перелік доступний у ЄРАУ) з нагадуванням щодо опитування. Оголошення та запрошення до участі в дослідженні були опубліковані у провідних юридичних медіа: Just-Talk, "Юридичній газеті" та "Спілці мертвих юристів" (Dead :Lawyers Society).

Участь в опитуванні була добровільною та анонімною.

Загалом вдалось акумулювати 476 валідних відповідей. Найбільшу частку опитаних складають прокурори та працівники органів правопорядку, найменшу – судді та працівники апарату судів.

Підсумок кількості отриманих відповідей за ключовими ЦА

Група респондентів	Загальна кількість випадків	Ключова ЦА	Розширення ключової ЦА за рахунок ["домішки"]	Частка домішки до основної ЦА	Скорочена назва, яка використовується у звіті для підпису даних
Судді та працівники апарату судів	78	судді	помічники суддів, секретарі судових засідань та інші працівники апарату суду	12%	Судді +
Прокурори та працівники органів правопорядку	216	прокурори	слідчі, детективи, поліцейські, державні службовці в органах прокуратури	4%	Прокурори +
Адвокати та професіонали в сфері права	182	адвокати	юристи та юрисконсультанти, викладачі та науковці в сфері права, помічники адвокатів	18%	Адвокати +

ПРОФІЛЬ УЧАСНИКІВ ОПИТУВАННЯ

Вік респондентів

	Судді +	Прокурори +	Адвокати +
До 30 років	5%	6%	17%
31-35 років	4%	29%	24%
36-40 років	27%	32%	15%
41-45 років	37%	21%	21%
46-50 років	18%	7%	9%
Старше 51 року	9%	5%	14%

Стать респондентів

	Судді +	Прокурори +	Адвокати +
Чоловіки	54%	69%	51%
Жінки	46%	31%	49%

Географія

	Судді +	Прокурори +	Адвокати +
Вінницька обл.	6%	<1%	6%
Волинська обл.	-	6%	3%
Дніпропетровська обл.	9%	<1%	3%
Житомирська обл.	4%	-	2%
Закарпатська обл.	-	-	1%
Запорізька обл.	1%	<1%	2%
Івано-Франківська обл.	4%	19%	-
Київська обл.	1%	-	2%
Кіровоградська обл.	1%	<1%	-
Львівська обл.	12%	37%	19%
Миколаївська обл.	1%	<1%	-
Одеська обл.	5%	<1%	6%
Полтавська обл.	6%	2%	-
Рівненська обл.	4%	2%	1%
Сумська обл.	1%	-	1%
Тернопільська обл.	4%	-	1%
Харківська обл.	-	<1%	3%
Херсонська обл.	1%	-	-
Хмельницька обл.	3%	-	3%
Черкаська обл.	4%	-	3%
Чернівецька обл.	-	-	2%
Чернігівська обл.	3%	-	3%
м. Київ	22%	31%	38%
Без відповіді	8%	<1%	1%

Досвід роботи

	Судді +	Прокурори +	Адвокати +
До 3 років	4%	4%	5%
3-5 років	21%	6%	25%
6-10 років	15%	12%	23%
Понад 10 років	59%	77%	45%
Без відповіді	1%	1%	2%

Категорії справ, з якими переважно працювали протягом останніх двох років¹

	Судді +	Прокурори +	Адвокати +
Адміністративне судочинство	38%	8%	56%
Господарське судочинство	-	12%	56%
Цивільне судочинство	63%	13%	69%
Кримінальне судочинство	85%	91%	48%
Адміністративні правопорушення	63%	2%	35%
Інші процесуальні питання	28%	16%	30%

---

¹ Мультивибір: респонденти мали можливість обрати усі варіанти відповіді, які відповідають їхній ситуації.

ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ДАНИХ

Це опитування – розвідкове дослідження з неконтрольованим процесом наповнення вибірки. **Результати не можна екстраполювати на генеральну сукупність.** У межах цього звіту ми використовуємо їх для верифікації окремих припущень, зафіксованих в межах якісного модуля.

Найвних статистичних даних щодо генеральної сукупності та об'єму зібраних даних недостатньо для ремонту вибірки. Напевне, відомі лише загальна кількість прокурорів та суддів:

Згідно з даними Вищої кваліфікаційної комісії суддів України станом на 01.12.2023 гранична кількість суддів у судах становить 6694 осіб.

Згідно з даними Офісу Генерального прокурора України штатна чисельність прокурорів в органах прокуратури України станом на 01.12.2023 становила 9975 одиниць, облікова чисельність прокурорів – 9226 осіб².

При інтерпретації даних варто також враховувати наступне:

- **Метод збору даних – online-анкетування.** Участь у ньому передбачає забезпечення певних умов, пов'язаних з доступом респондентів до технічних засобів та достатній рівень володіння цифровими навичками, що не може не впливати на об'єктивність оцінки відповідних практик в межах дослідження.
- **Гендерний баланс.** З різних джерел довідуємось, що серед суддів 46% чоловіків, жінок – 54%³; серед прокурорів 62% чоловіків, жінок – 38%⁴; серед адвокатів 62% чоловіків та 38% жінок.⁵ Статевий розподіл респондентів відрізняється від цих даних.

- **Представленість регіонів.** Географія розселення респондентів опитування нерівномірна: високу активність участі демонструють фахівці усіх досліджуваних груп з Києва та Львівської області, прокурори Івано-Франківщини; натомість майже відсутні відповіді із Закарпаття, Миколаївщини, Сумщини, Тернопільщини, Херсонщини, Чернівецьчини.

- Інші соціально-демографічні дані щодо досліджуваних груп відсутні чи недоступні.

Низька активність заповнення опитувальника суддями і прокурорами може бути спричинена високою завантаженістю органів юстиції та недобором кадрів, іншими викликами воєнного часу, про які говорили учасники якісного модуля дослідження.

2 Дані отримані в порядку запитів на доступ до публічної інформації, які були надіслані експертами Центру Дністрянського до Вищої кваліфікаційної комісії суддів та Офісу Генерального прокурора.

3 Джерело даних [Список суддів](#) станом на 01.01.2024 року.

4 Заява Ірини Венедиктової (на той момент Генеральний прокурор України) в межах [Kyiv Global Summit-2021](#).

5 Заява Валентина Гвоздія, заступника Голови НААУ, РАУ під час [засідання](#) Ради адвокатів України 10-11 вересня 2021 року у місті Чернівці.

КЛЮЧОВІ ЗНАХІДКИ

Штучному інтелекту в правосудді України – бути (в певній формі), але шлях імплементації простим не буде. Дослідженням зафіксовано ряд потенційних бар'єрів, які існують на двох рівнях – індивідуальному та системному.

Індивідуальний – мікрорівень, рівень уявлень та практик представників середовища правників як потенційних користувачів ШІ. *Системний* – макрорівень, рівень правосуддя в цілому, в сукупності його структур, процесів та законодавчої бази.

Бар'єром на *індивідуальному рівні* є **неготовність професійного середовища до запровадження технологій** на базі ШІ в систему правосуддя України. Саме переконання про неготовність поширене серед експертів-учасників якісного модуля дослідження. Причинами неготовності називають **низький рівень поінформованості про технології ШІ та низький загальний рівень володіння цифровими навичками**. Ці судження однак частково спростовуються результатами опитування серед фахівців. Рівень поінформованості щодо ШІ, згідно з самооцінкою респондентів, посередній або недостатній. Водночас **близько половини учасників дослідження на відмінно складають простий тест на загальні знання про штучний інтелект** (як явище). Близько 80% респондентів у кожній професійній когорті артикулюють запит на отримання додаткової інформації про можливість використання технологій на базі ШІ у своєму ремеслі.

Рівень використання базових цифрових рішень у професійній діяльності є високим (найвищі показники у когорті адвокатів). Наприклад, ЕЦП використовують понад 90% респондентів в кожній когорті; проводять online-дзвінки близько 80% опитаних адвокатів, 69% суддів та 60% прокурорів; з електронними документами працюють 73% опитаних адвокатів, 59% суддів та 53% прокурорів. **При цьому рівень використання просунутих цифрових рішень низький в усіх когортах стейкхолдерів** (тут мова, зокрема, про використання спеціалізованих платформ для аналізу законодавства та судової практики, використання автоматизованих шаблонів для формування типових документів чи створення контенту за допомогою генеративного ШІ). Тож ШІ, як ще одне просунуте цифрове рішення, може стикнутися з різними формами опору прогресу та упередженості до невідомого, що призведе до неефективної імплементації.

Серед іншого на індивідуальному рівні – бар'єри

людського фактора: **можлива недоброчесність правників, механічні помилки при заповненні та супротив зі сторони користувачів системи правосуддя**.

Серед бар'єрів на *системному рівні* – **технічні / технологічні, операційні та законодавчі**.

Щодо забезпечення технічними засобами для можливості роботи з інноваціями, **більшість фахівців забезпечені на робочих місцях комп'ютерною технікою та доступом до Інтернету** згідно з результатами опитування професійного середовища. Однак лише близько половини мають альтернативні джерела живлення, що унеможливує роботу з цифровими рішеннями в умовах відключення електропостачання. Інші потенційні технологічні бар'єри, припускаємо, можуть лежати в площині розробки конкретного програмного забезпечення на базі ШІ під потреби системи правосуддя. Про такі однак учасники дослідження говорять мало. В окремих випадках увага звертається на **часові та фінансові затрати на розробку та артикулюються окремі вимоги до виконавців**. До прикладу, звертається увага на те, що при неналежному виборі підрядника існує ризик нанесення непоправної шкоди державі. Оскільки використання ШІ та цифрових систем веде до концентрації даних в одному місці, особливої важливості набуває питання **належного захисту даних**, особливо в умовах воєнного стану.

До перешкод **операційного характеру** можна віднести **відсутність універсальних вимог до формування документів**, що унеможливує використання автоматичних шаблонів, та **відсутність оцифрованої бази документів**, що ускладнює роботу з пошуку інформації та подальшої її обробки.

Ще одним бар'єром імплементації технологій на базі ШІ в систему правосуддя України є **відсутність правового регулювання застосування "штучного інтелекту"**. Наразі немає можливості до повноцінного використання ШІ навіть на інструментальному рівні: суд не приймає висновку штучного інтелекту як доказ.

Згідно з результатами опитування представників професійного середовища, **кримінальну юстицію називають найменш перспективною (у порівнянні з іншими формами судочинства) з точки зору імплементації технологій ШІ**. Можливості до застосування ШІ тут бачать 19% суддів, 27% адвокатів та 36% прокурорів (серед опитаних). До порівняння, аналогічні показники щодо судочинства про адміністративні правопорушення становлять 46-47% (найвищі показники із

зафіксованих щодо форм судочинства). Близько третини опитаних допускають використання ШІ на етапах підготовчого провадження, досудового розслідування та виконання рішення в кримінальному процесі (на інших етапах показники лояльності до застосування ШІ нижчі). Респонденти допускають можливість використання технологій на базі ШІ різними учасниками кримінального процесу, однак показники щодо жодної з груп фахівців не досягають відмітки у 50% відповідей.

Найбільший скепсис стає пересторогою до застосування ШІ учасники дослідження висловлювали щодо можливостей прогнозування та прийняття рішень. Перспектива їхньої імплементації певною мірою сумнівна. Великою мірою і через етичні аспекти. Серед дискусійних питань, які піднімали учасники дослідження, – відсутність емпатії та морального розуміння, ризик упередженості та дискримінації, непередбачуваність результатів, відповідальність за помилки, заміщення людської праці тощо.

Все ж учасники дослідження допускають можливість використання технологій на базі ШІ для формування досудової доповіді, оцінки розміру покарання та прийняття рішення у справах незначної складності, як-от: адміністративні правопорушення, ДТП з одним учасником чи кримінальні проступки. Учасники дослідження не допускають будь-якої автономності таких засобів, результат їхньої роботи може носити виключно рекомендаційний характер, а відповідальність за прийняття рішення повинна лежати на людині.

Водночас учасники дослідження переконані, що **технології на базі штучного інтелекту мають перспективи застосування у сфері правосуддя.**

Механічні задачі – генерування тексту, пошук та узагальнення інформації, обробка даних – той клас, де вже зараз є суттєвий досвід у використанні різноманітних цифрових рішень (в тому числі серед учасників дослідження). До таких можливостей фіксуємо позитивне ставлення. Формується запит на конкретні засоби, наприклад, для розшифровки записів допитів та судових засідань без участі людини, автоматичного формування типових документів, узагальнення та аналізу судової практики, проведення різноманітних експертиз тощо. Хоча використання таких засобів, на думку учасників дослідження, повинно бути повністю контрольованим, а результат роботи верифікований фахівцями.

Підтримка конкретних технологічних рішень для виконання механічних завдань висока. Так, наприклад, рішення для пошуку та узагальнення інформації вважають перспективними 91% суддів, 77% прокурорів та 86% адвокатів; рішення для розшуку та ідентифікації особи – близько 83% опитаних в кожній когорті фахівців; рішення для обробки та впорядкування великих масивів даних вважають перспективними 77% суддів, 69% прокурорів та 79% адвокатів.

Таким чином, раніше наведені невисокі показники лояльності до імплементації технологій на базі ШІ можуть індикувати низький рівень поінформованості ключових стейкхолдерів щодо конкретних можливостей використання інновацій.

УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ: УЯВЛЕННЯ ПРО ШІ ТА ПЕРЕДУМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ

01

УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ: УЯВЛЕННЯ ПРО ШІ ТА ПЕРЕДУМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Ми перебуваємо у моменті стрімкого розвитку технологій, у тому числі ШІ, які проникають у всі без винятку сфери життя – від механізованої до творчої діяльності. Тож важливо розуміти, як представники професійних спільнот трактують інновації ШІ, якими знаннями та навиками володіють, адже саме від цього залежатиме швидкість адаптації середовищ до нових умов та рівень ефективності від системного впровадження. Потенціал застосування ШІ у сфері правосуддя зумовлений чималим переліком передумов, зокрема, пов'язаних з воєнним контекстом, адже кількість справ, які стосуються воєнних злочинів, є безпрецедентною, а також з організацією системи правосуддя України та браком кадрів.

ПЕРЕДУМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Сучасна українська сфера правосуддя стикається з великою кількістю викликів, відповіддю на які може стати впровадження ШІ.

Усе розпочинається доволі банально – із **браку кадрів**. І судді, і прокурори, і адвокати зазначають, що бракує насамперед суддів. Так, з відповіді ВККС на запит на доступ до публічної інформації від 14 грудня 2023 року випливає, що дефіцит складає 1747 судді. Гранична кількість суддів у судах становить 6 684 особи, кількість призначених (обраних) суддів – 4937.

Серед причин нестачі – високі вимоги до кандидата на посаду, низькі темпи поновлення суддівського корпусу молодими фахівцями, невдале реформування. Кадрові проблеми укладнюються і через мобілізацію в умовах воєнного стану. Як наслідок – судді перевантажені, а справ із часом стає все більше.

”Я думаю, що ШІ стане прогресом. Це вже давно назріває саме в тих умовах, коли відсутні майже п'ятдесят відсотків судового корпусу. І людина не може роками добитися справедливості елементарно із-за того, що держава не може забезпечити судову гілку влади потрібною кількістю професійних. Вже багато років ми говоримо про одну й ту саму проблему: немає судів, немає суддів, у суддів дуже велике навантаження, у судах перевантаження”,

– Прокурор №7

Повномасштабне вторгнення Росії суттєво загострило наявні та створило нові виклики для української сфери правосуддя. Передусім суттєво збільшило кількість кримінальних проваджень.

За даними сайту про кримінальну юстицію [Just Talk](#), у першому півріччі 2021 року кримінальних проваджень стосовно Розділу XX Кримінального кодексу України (“Кримінальні правопорушення

проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку”) було 125, а 26 січня 2024 року – зареєстровано 124 031 таких кримінальних правопорушень (з них 120 543 воєнних злочинів).

Таке зростання кількості проваджень **створює додатковий тиск на перевантажену систему**. Учасники дослідження акцентують увагу на тому, що у контексті воєнних злочинів фахівці стикаються із значною динамікою подій та стрімким переміщенням злочинців, що потребує безперервного моніторингу. Окрім цього, значна кількість руйнувань потребує огляду та експертизи.

”Коли, наприклад, потрібно в межах кримінального провадження зробити постанови про залучення в якості потерпілого ста людей. Ну, наприклад, влучила ракета у багатоповерховий будинок... Є там [кількість], умовно, загиблих, є там [кількість] пораних, у загиблих є родичі, які мають бути визнані потерпілими, да, і що робить ...це ти сидиш, в кожен документ Word вбиваєш дані з паспорта, там, прізвище, ім'я, по-батькові, дати народження – всі ці речі”,

– Прокурор №4

Інформації до опрацювання стає все більше. У ході дослідження деякі експерти зазначали про випадки, де обсяги інформації ставали настільки великими, що людина фізично не змогла би їх опрацювати. Зокрема, йшлося про кейси аналізу медіаконтенту, документації, судової практики тощо.

”Для того, щоб зібрати, досягнути цей масив інформації щодо людини, треба залучити просто весь обласний апарат слідчих і змусити їх переглядати ці телеграм-канали або тік-ток. Я думаю, це нереально зробити так тільки за допомогою людського ресурсу”,

– Прокурор №3

Як стверджують учасники дослідження, українська сфера правосуддя характеризується **високим рівнем бюрократизації процесів**, що у поєднанні з **низьким рівнем цифровізації** створює значні труднощі.

”Рутинні види робіт – це постійний моніторинг тих справ, які перебувають у провадженні, як в автоматичному, так і в ручному режимі. Тому що в нас недостатньо сервісів, які комплексно можуть те питання вирішувати. Наприклад, у мене є справа в провадженні, і кожного дня я оновлюю якусь інформацію, чи надійшла, наприклад, будь-яка заява про скасування заходів забезпечення позову, якщо вони вживаються”,
– Адвокат №1

”У мене була така ситуація, коли мені необхідно було проаналізувати, записати стенограму судових засідань за п'ять років показів свідків. І, відповідно, так, я вимушена була це все сидіти. Там я користувалася якоюсь програмою щодо переведення тексту з аудіо, ну, на текстовий формат. Однак там щось з цією програмою. Я зараз не пам'ятаю її назву, однак щось з цією програмою в мене не вдалося, не вийшло. І тому вимушена була [сміється] сидіти слухати це особисто”,
– Прокурор №9

Тож серед професійних кіл породжується відчуття втоми та логічне запитання: яким чином ці процеси можна оптимізувати? Відповіддю на нього може стати штучний інтелект.

НЕ МАГІЯ, ТЕХНОЛОГІЯ

”Якщо розібратись з визначенням штучний та інтелект, інтелект це те, що використовується для описання розумових здібностей людини, живої істоти. Штучний це те, що зроблено людиною з імітацією чогось несправжнього, штучне хутро, там таке інше, так воно зрозуміло, можна сприйняти. Тому штучний інтелект це є певний парадокс, не може бути штучним те, що, та характеристика, яка існує там для діяльності живої істоти”,
– Прокурор №2

Учасники інтерв'ю оперують певним розумінням роботи штучного інтелекту. **Артикулюючи його, фахівці кримінальної юстиції часто апелюють до імітації когнітивних здібностей людини та здатності до саморозвитку, автономності в роботі.**

”Здатність певних програм або машин аналізувати і отримувати інформацію без допомоги сторонніх осіб, обробляти її та робити певні висновки, які в подальшому вже могли б використовувати люди при певних дослідженнях, я так розумію”,
– Прокурор №5

”Це фактично лінійна математична формула, яка дозволяє, автоматизувати вирішення якоїсь задачі. Коли ця лінійна формула знаходить розв'язання без втручання людини, вона сама себе навчає”,
– Адвокат №2

Були й такі учасники, які демонстрували некоректні уявлення щодо сутності штучного інтелекту. Наприклад, прирівнювали автоматизовані системи (наприклад, чат-боти та IVR) до ШІ або, навпаки, описуючи технологію Computer Vision, акцентували на тому, що це не ШІ.

”Програма обробляє дані і вилучає той самий номер автомобільного транспортного засобу, його реєстраційний номер, і за допомогою програми його можна знайти – це ж не штучний інтелект. Я вважаю, що це просто програмне забезпечення, яке дає можливість всього-на-всього обробляти масив цифрової інформації”,
– Прокурор №8

Ключовим джерелом інформації щодо ШІ є Інтернет, обговорення новин з колегами, побіжно згадується міжнародний досвід. Вкрай рідко учасники якісного модуля дослідження говорять про участь у подіях, пов'язаних з ШІ.

Частина учасників інтерв'ю не сприймає ШІ як щось радикально нове, втім респонденти акцентують на загостренні уваги до ШІ останнім часом, зокрема, у зв'язку з появою чату GPT. Власне у межах якісного модуля було зафіксовано певні побоювання, пов'язані з інтенсивним розвитком штучного інтелекту.

”Якщо ще років п’ять назад у моєму розумінні штучний інтелект – це просто набір певних послідовних варіантів дій, алгоритмів, то те, що зараз пропонується, трохи лякає, бо той штучний інтелект, який намагаються створити, здатний до самовдосконалення, до саморозвитку”

– Прокурор №8

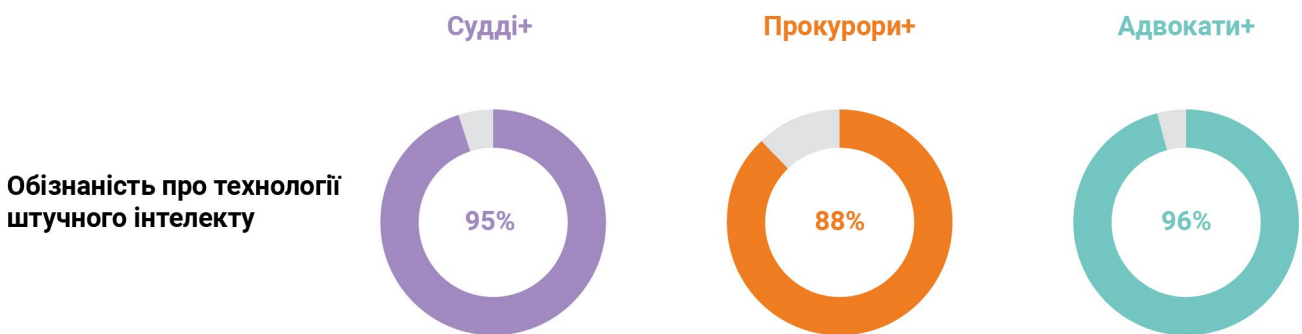
Абсолютна більшість учасників кількісного модуля знають про існування штучного інтелекту. Утім за результатами самооцінки власної обізнаності респонденти декларують посередній рівень загальної поінформованості про ШІ. Залежно від сфери близько 30-40% опитаних вважають себе недостатньо поінформованими. Адвокати декларують дещо вищий (у порівнянні з іншими когортами опитаних) рівень поінформованості.

Декларований рівень поінформованості щодо можливостей застосування штучного інтелекту у професійній діяльності є ще нижчим. Близько половини опитаних суддів та прокурорів вважають себе непоінформованими. Серед адвокатів частка

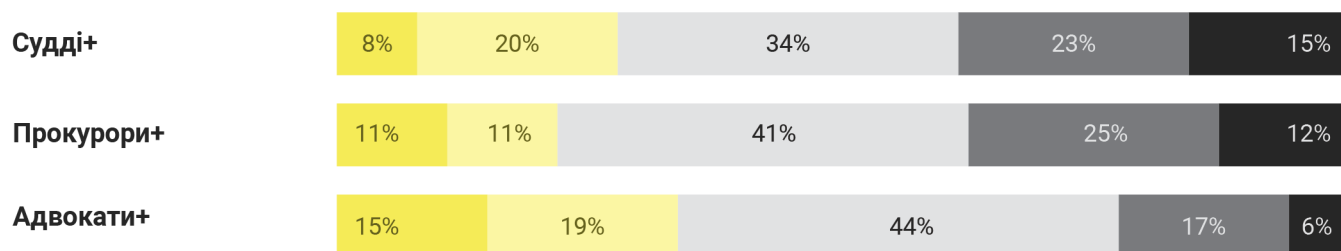
таких є меншою і складає 32%. Така ситуація може бути пов’язана із віком опитаних, оскільки серед опитаних адвокатів частка респондентів у віці до 35 років є найбільшою у порівнянні з іншими сферами.

Поінформованість про події просвітнього чи дискусійного характеру щодо можливостей використання технологій на базі ШІ у професії невисока. А участь у таких заходах – радше виняток, що є підставою вважати, що новітні технології не входять до кола інтересів учасників дослідження або ж пропозиція таких заходів є невеликою. При цьому артикулюється високий рівень зацікавленості в отриманні додаткової інформації про можливості використання ШІ в професії.

У межах кількісного модуля дослідження нам таки вдалось виявити незначну частку тих, кому нічого не відомо про ШІ. Ця група малочисельна, тож ми не можемо дати достовірного профіля. Примітно однак, що більшість з них є віком від 31 до 45 років (~86%). Очікувано, що представники цієї групи демонструють нижчий рівень використання цифрових рішень у своїй роботі.

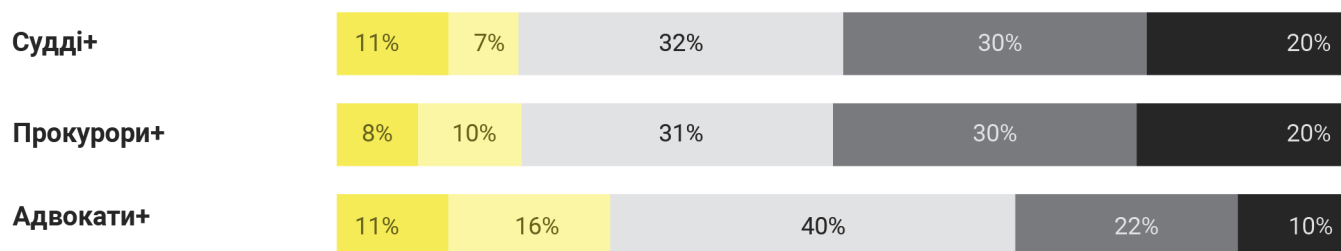
Самооцінка достатності загального рівня поінформованості щодо технологій базованих на штучному інтелекті [Тут і далі (усі запитання кількісного модулю дослідження, які стосуються ШІ) наводяться в когорті респондентів, яким відомо про ШІ]

умовні позначення

- Цілков. достатній
- Радше достатній
- Посередній
- Радше недостатній
- Точно недостатній

Самооцінка достатності рівня поінформованості щодо можливостей використання технологій, базованих на штучному інтелекті, в професійній діяльності

умовні позначення

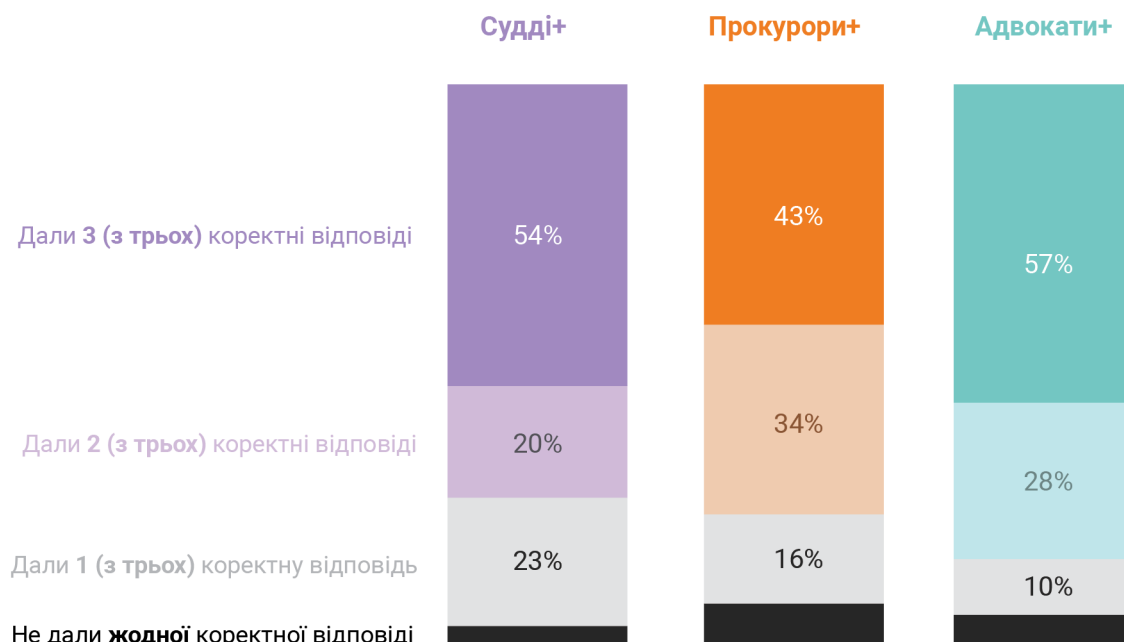
Професіоналам у сфері права було запропоновано відповісти на три питання, що стосуються загальної інформації про ШІ для того, аби з'ясувати їхній реальний рівень поінформованості. Отримані відповіді на запитання переважно є правильними.

Незалежно від сфери діяльності близько половини опитаних дали правильні відповіді на усі запитання одночасно.

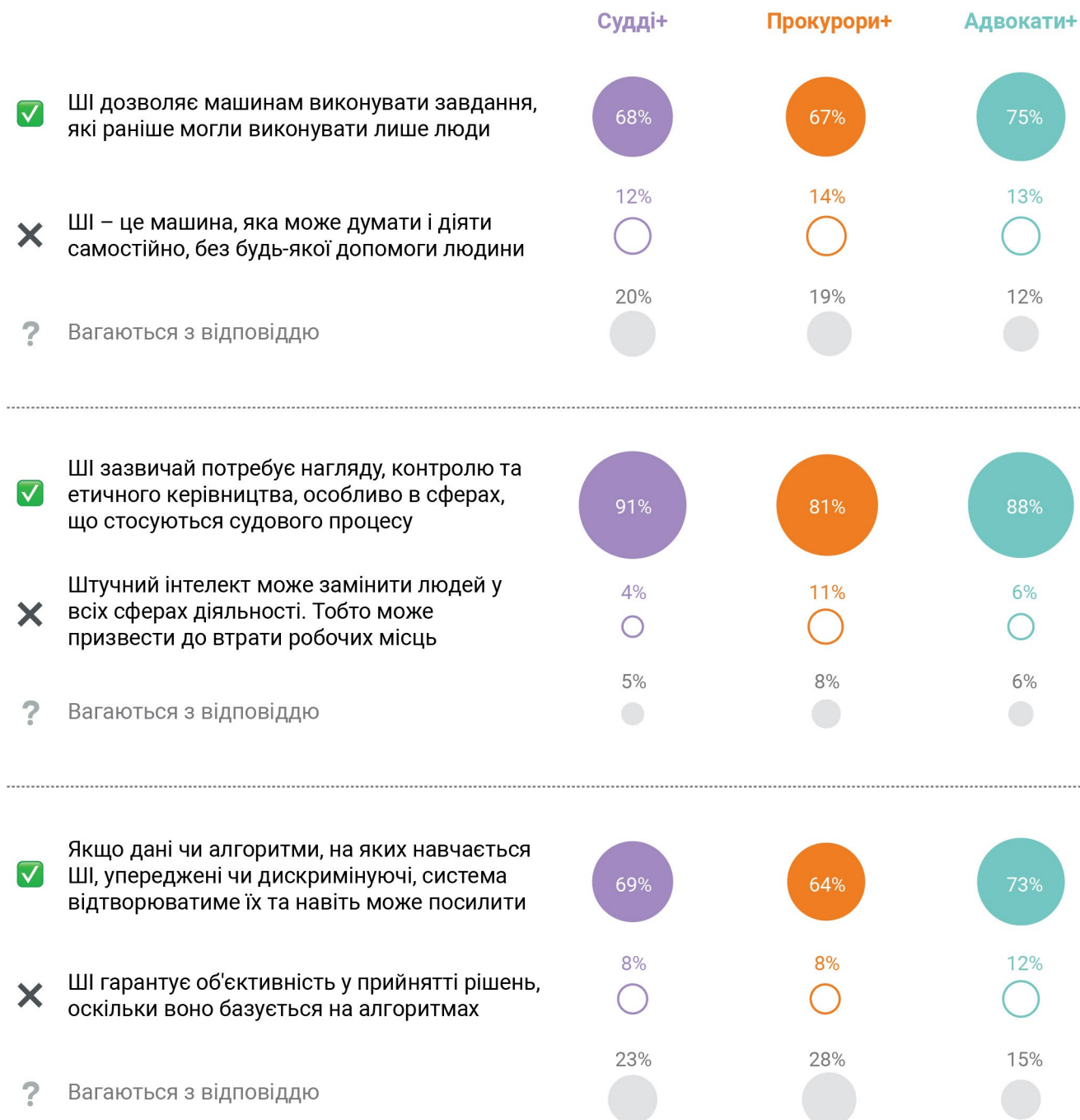
Частки правильних відповідей на кожне із запропонованих запитань суттєво не відрізняються серед професіоналів різних сфер діяльності.

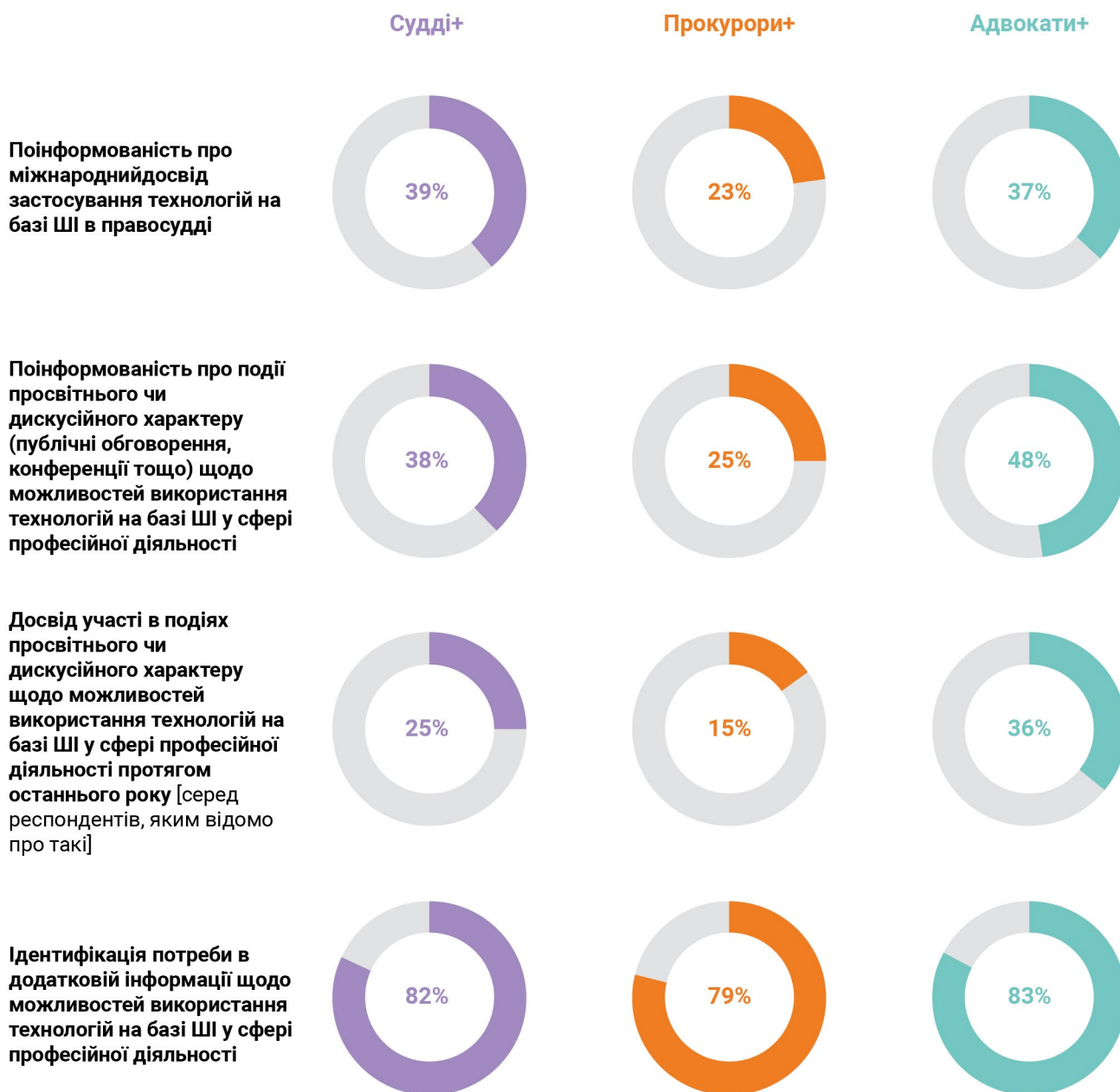
Найбільші сумніви у респондентів викликало запитання щодо об'єктивності ШІ та дискримінації, яку він може провадити.

Перевірка знань про ШІ

Перевірка знань про ШІ

У межах якісного модуля дослідження нам вдалось з'ясувати, що різні інструменти штучного інтелекту вже застосовуються українськими фахівцями. Частина описаних випадків використання ШІ мають неформальний або експериментальний характер. Водночас експерти також зазначають про повноцінне використання у професійній діяльності таких інструментів, як Palantir, Clearview AI та ін., що детальніше описано у розділі [МОЖЛИВОСТІ](#).

”Офіційно цього ніде немає. Усі прекрасно розуміють: є національна безпека, є службова інформація, є закрита інформація, то тут однозначно – ні. Ми цим не користуємося, застосунки зовсім до службових програмних комплексів не під'єднані. А в приватному житті, у побуті і в деяких робочих моментах, де необхідно швидко змоделювати, проаналізувати, то ми без розкриття, без завдання шкоди професійній діяльності застосунок цей використовуємо”,

– Прокурор №7

МОЖЛИВОСТІ

02

МОЖЛИВОСТІ

У контексті розвитку технологій штучний інтелект надає можливості для вдосконалення та оптимізації різних сфер життя, включно з правосуддям. У цьому розділі консолідовані та описані уявлення учасників дослідження про можливості та межі використання технологій на базі штучного інтелекту в правосудді. Таким чином, виділено п'ять основних інструментальних напрямків імплементації таких рішень в систему правосуддя: пошук інформації, генерування тексту, обробка даних, прогнозування поведінки та прийняття рішення. А також розглянуто можливості для прийняття рішень і прогнозування. Учасники якісного модулю дослідження цілком допускають використання технологій на базі штучного інтелекту як інструменту у своїй роботі, однак сумніваються щодо перспектив здобуття ними автономності.

ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ

Учасники якісного модулю дослідження цілком допускають використання технологій на базі штучного інтелекту як інструменту у своїй роботі, однак сумніваються щодо перспектив здобуття ними автономності.

”Штучний інтелект необхідно розглядати не в контексті заміни людини, а в контексті допомоги їй. Сфера правосуддя у будь-якому випадку передбачає певні дискреційні повноваження і свободу людського розсуду. Поки що на цьому історичному етапі розвитку людства, я думаю, що ми не можемо доручити машині прийняття рішення. Але допомогу людині, не тільки технічну, а навіть і аналітичну, чому би не доручити машині і штучному інтелекту? Бо в будь-якому разі кінцевий аналіз буде здійснювати людина. Тому, звичайно, цифровізація будь-яких процесів управлінської діяльності вже демонструє, що це майбутнє, що це зручно, що це швидко, що це виключає багато ризиків, пов'язаних з людським фактором. Тому, я вважаю, що, безумовно, цифровізація процесів кримінального судочинства має здійснюватись. За цим, звичайно, майбутнє”,

– Прокурор №11

Одними з ключових переваг учасники дослідження називають оптимізацію ресурсів та пришвидшення процесів. Наприклад, делегування штучному інтелекту повноважень з проведення експертиз розвантажить відповідні органи, використання можливостей штучного інтелекту в розслідуваннях розширить можливості у зборі та аналізі доказів, а прийняття штучним інтелектом рішень у типових та простих справах вивільнить ресурс суддів для роботи над складними справами.

”Доволі часто штучний інтелект у нас допомагає збирати докази. Візьмімо ті самі камери відеоспостережень, які встановлюються на вулицях, на опорах, які допомагають фіксувати номери транспортних засобів і мають вагоме значення, оскільки полегшують допомогу в частині збору інформації, доказів. Особливо коли трапляються певні ДТП, які у наслідку завдають шкоди здоров'ю людини. Тому це доволі полегшує роботу в цій частині. Також можна говорити у кримінальному провадженні про так звану функцію розпізнавання облич, коли, окрім того, що камери допомагають встановити, зафіксувати ті чи інші транспортні засоби, можна й відслідкувати водіїв за кермом”,

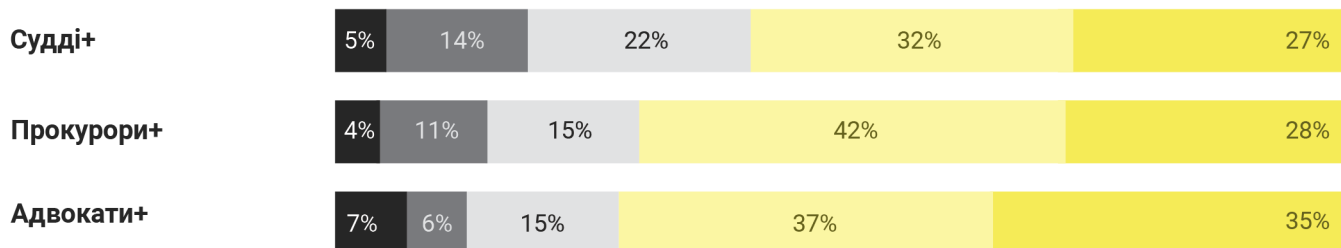
– Адвокат №8

”Штучний інтелект можна було б використовувати, починаючи від таких примітивних речей, які допомагають робити технічну роботу, і закінчуючи інструментами, які допомагають працювати з великим обсягом даних. Наприклад, коли ми оцифруємо певну кількість доказів, розпізнаємо текст, і, аби не перерахувати двадцять томів в пошуках саме того, що десь бачив, десь там хтось зі свідків сказав, ти просто собі вводиш в пошук ключове слово, яке тебе цікавить (прізвище, або автомобіль, або дату, або населений пункт), і тобі відразу видає цей документ. Ось такі речі, мені здається, було б дуже корисно мати на озброєнні і слідчим, і прокурорам”,

– Прокурор №4

Більше половини респондентів з кожної фахової когорти в межах кількісного модуля погоджуються з тим, що використання технологій на базі штучного інтелекту в судочинстві дозволить оптимізувати рутинні процеси. Найчастіше не погоджуються або вагаються професіонали суддівської діяльності. Опитані адвокати є найбільш позитивними щодо використання ШІ у правосудді.

Поширеність згоди з твердженням “Використання технологій на базі штучного інтелекту в судочинстві дозволить оптимізувати рутинні процеси”

Не менш вагома перевага, на яку звертають увагу учасники якісного модуля дослідження, – об’єктивність ШІ. Алгоритм робить висновки, використовуючи фактичну інформацію. Дехто з учасників якісного модуля дослідження вбачає у використанні технологій на базі ШІ в системі правосуддя **можливості до протидії корупції та підкупу** через зниження впливу людського фактора на процес прийняття рішення.

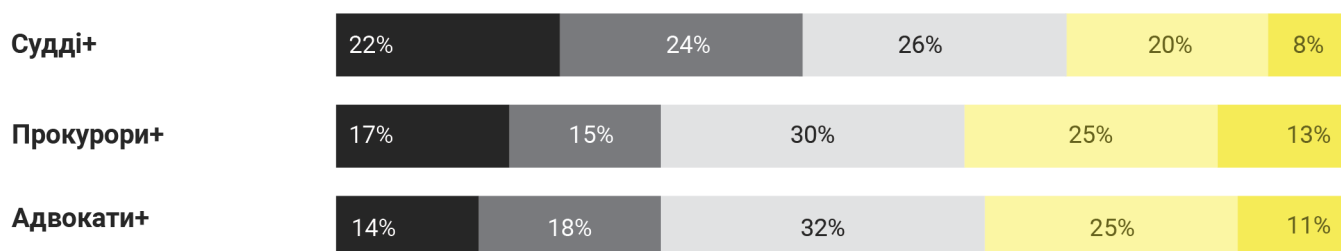
погляд, велику частину цього звуть, тому що він пропонує єдино можливе та єдино правильне рішення. А інколи слідчому, прокурору це рішення не вигідне. Ті, хто звик приймати ручні рішення і бути готовим прийняти інколи діаметрально протилежні до ситуації рішення, будуть до останнього шукати пояснення і причини, чому штучний інтелект – це погано”,

– Адвокат №2

”Штучний інтелект виключає той же ручний режим і можливість прийняття вигідного для чиновника рішення, яке, насправді, не має бути ухвалене у цій ситуації. Тобто те, що називається в нас юридичними термінами “дискреція”, або внутрішнє переконання, власний розсуд. Штучний інтелект, на мій

Лише близько третини респондентів у кожній з сфер діяльності погоджуються з неупередженістю штучного інтелекту. Найчастіше не погоджуються судді – близько половини з них вважають, що рішення ШІ можуть бути упередженими та несправедливими.

Поширеність згоди з твердженням “Штучний інтелект не можна підкупити чи залякати, тож його рішення будуть більш неупередженими та відтак справедливими”

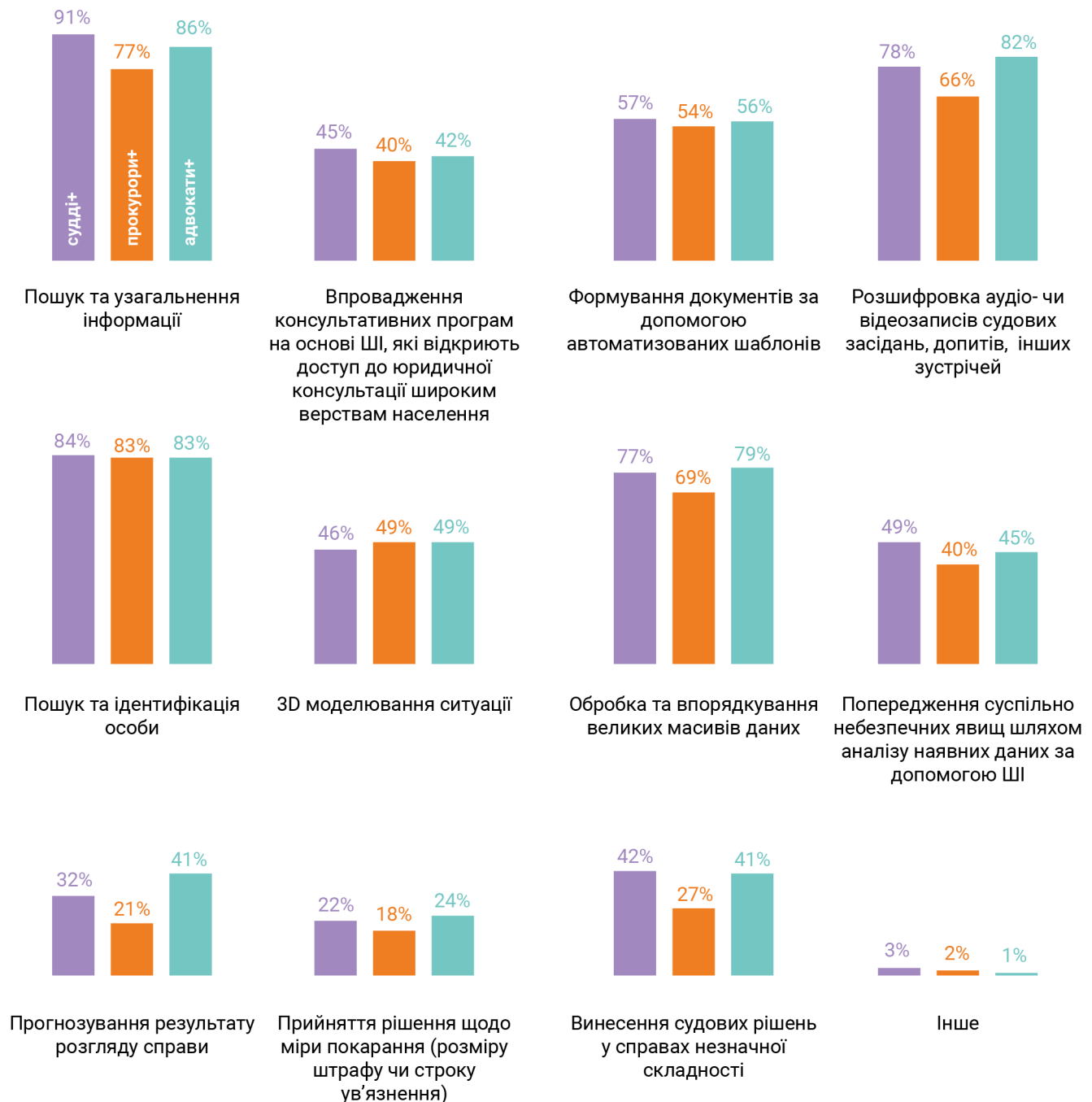
умовні позначення

- Взагалі не погоджуються
- Радше не погоджуються
- Однаковою мірою
- Радше погоджуються
- Цілком погоджуються

Щодо конкретних інструментальних способів використання ШІ, то усі учасники дослідження поділяють схожі думки: присутня консолідована згода, що в певних напрямках правосуддя використання технологій на базі ШІ є доволі хорошим рішенням. Абсолютна більшість називає ШІ корисним для пошуку та узагальнення інформації, розшифровки аудіо- відеозаписів під

час судових засідань чи доповідей та пошуку або ідентифікації особи. Проте значно менше опитаних (близько третини залежно від сфери діяльності) поділяє думку про перспективу використання штучного інтелекту на етапі прогнозування результату розгляду справи, прийняття рішення щодо міри покарання чи винесення судових рішень у справах незначної складності.

Напрямки використання технологій на базі ШІ, які учасники опитування вважають перспективними

Узагальнення напрямків використання технологій на базі ШІ

ШІ ЯК ІНСТРУМЕНТ

ПОШУК ІНФОРМАЦІЇ

Можливості:

1. Пошук та узагальнення (резюмування) інформації
2. Побудова мережі зв'язків між документами / файлами

Обмеження:

1. Перевірка достовірності інформації та висновків на ранніх етапах імплементації

Предиктори:

1. Універсалізація вимог до форми та змісту процесуальних документів
2. Забезпечення повного та вільного доступу до баз даних
3. Постійне та оперативне оновлення баз даних

Рішення:

ЄСІТС, Verdictum – ЛІГА:ЗАКОН, Прецедент, Opendatabot, ПЗ Palantir Technologies

Кількість інформації невинно зростає. Використання різноманітних систем для її пошуку та обробки – вимога часу, актуальна (в тому числі і зокрема) для фахівців системи правосуддя.

У контексті пошуку інформації учасники якісного модуля дослідження найчастіше говорять про роботу з юридичними документами. **Вже зараз в Україні функціонують сервіси, які оптимізують доступ та аналіз законодавства і судової практики.** А Концепцією розвитку штучного інтелекту в Україні серед іншого передбачено впровадження консультативних програм на основі штучного інтелекту, які відкриють доступ до юридичної консультації широким верствам населення.

Серед сервісів, які допомагають шукати інформацію, учасники якісного модуля дослідження називають

сервіси Liga Zakon. Також згадуються ЄСІТС, Прецедент, Opendatabot, Chat GPT. Ці сервіси (крім ChatGPT) по суті не використовують технологій штучного інтелекту. Що ж стосується останнього, судження про можливість використання його для пошуку інформації не цілком коректне: ChatGPT – мовна генеративна модель, тобто у відповідь на запит він видає найбільш імовірну послідовність слів (токенів). Пошук інформації не є його першочерговим завданням. Вбудований браузер доступний в платній версії ChatGPT 4, але відсутня можливість перегляду Інтернету або отримання інформації в реальному часі (доступна база даних оновлена лише до квітня 2023 року). Є й інші обмеження, встановлені розробниками задля забезпечення конфіденційності, безпеки та етичності використання штучного інтелекту.

Довідково:

Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС) – це електронна система, що використовується в судовій системі України для забезпечення доступу до судових рішень, подання процесуальних документів, а також для спрощення комунікацій між судами та учасниками судових процесів. Ця система важлива для забезпечення прозорості, ефективності та доступності судового процесу. Частиною ЄСІТС є Електронний суд.

Verdictum від ЛІГА:ЗАКОН – це український онлайн-сервіс, що надає доступ до широкої бази даних судових рішень. Він дозволяє користувачам швидко знаходити рішення судів за номером справи, датою прийняття та назвою суду. Особливістю Verdictum є можливість порівняння різних редакцій законів та отримання “зворотних зв’язків” – посилань на документи, що цитують аналізований текст. Це робить його корисним інструментом для юристів, дослідників та осіб, що займаються правовими дослідженнями.

Прецедент – це український онлайн-сервіс, який спрощує доступ до юридичних документів і судових рішень. Він дозволяє користувачам шукати і переглядати судові рішення за різними критеріями, такими як назва справи, дата, суд тощо та надає аналітичні інструменти для оцінки тенденцій у судовій практиці, що може бути корисним для адвокатів і юридичних аналітиків. Сервіс також пропонує шаблони різних юридичних документів, які можна використовувати для складання власних документів.

Opendatabot – це український сервіс, який надає доступ до відкритих даних різних урядових та громадських джерел. Він дозволяє користувачам швидко знаходити і аналізувати інформацію про юридичні особи, підприємців та державні закупівлі. Сервіс працює з великими обсягами даних та надає інструменти для їх фільтрації та аналізу. Opendatabot є корисним інструментом для бізнесу, журналістів, дослідників та громадських активістів, які шукають надійну інформацію про компанії та державні органи.

Palantir Technologies – американська компанія, яка розробляє програмне забезпечення для аналізу даних. Основні її замовники – інвестиційні банки, спецслужби та хедж-фонди. Palantir зараз співпрацює з Офісом Генерального прокурора України. Їхнє програмне забезпечення поєднуватиме розвідувальні дані та супутникові зображення для побудови карти доказів.

Якщо з формуванням підбірок документів за ключовими параметрами можуть впоратись і звичайні автоматизовані системи, що мають доступ до бази даних, то з їхнім аналізом може допомогти ШІ. Це типовий запит від фахівців зі сфери права в контексті роботи з документами.

”Мені дуже складно аналізувати судову практику. Коли мені потрібно проаналізувати якусь проблему, написати наукову статтю, я маю до того звернутись. Масив інформації дуже великий. Ти не можеш проаналізувати лише рішення за останній місяць – це буде неповне дослідження. Єдиний реєстр судових рішень містить судові рішення з 2006 року. Бувають і помилки: можна шукати вирок, але все одно система видає лише ухвали слідчого судді. Востаннє я аналізувала злочини з колаборантами. У мене було п’ять чи шість публікацій. То кожного разу, коли я відкривала цей Реєстр, я витратила більше часу, ніж йшло на аналіз цієї статті, на те, щоб сформулювати певні висновки, рекомендації. Я із задоволенням використовувала б штучний інтелект для аналізу масиву “скаженої” інформації”

– Суддя №2

”Якщо я, наприклад, буду здійснювати пошук інформації через відкриття Єдиного реєстру судових рішень за ключовими словами, мені пошук надасть величезну кількість судових рішень. На цей аналіз документів я витрачу дуже багато часу. Але якщо я, наприклад, введу відповідну правову позицію, це обмежить кількість документів у пошуку і швидше допоможе мені знайти потрібний документ. Тобто відбувається економія процесуального часу в частині пошуку документів і з’являється більше часу на створення самого документа. Тому це, звісно, набагато полегшує роботу”

– Адвокат №8

Водночас можливості до використання ШІ тут ширші. Зокрема, програмне забезпечення Palantir Technologies використовується Офісом Генпрокурора України в розслідуваннях військових злочинів. Це система, яка зберігає, обробляє дані, буде зв’язки між ними та відображає це все на інтерактивних дошках. Ось як суть її роботи пояснює один з учасників дослідження:

”Наприклад, у нас є Іван, який займається хабарями. Для того, щоб, проаналізувати його діяльність, прокурор або слідчий у будь-якому випадку буде будувати якісь схеми. Система Palantir дозволить додати Івана та його трафіки. У трафіках є десять абонентів, які пов’язані з цими Іваном. Система їх виділить за тим принципом, хто із них найбільше спілкується з Іваном і в який час. До цього додаємо банківські рахунки Івана, відповідно ми відслідковуємо, у яких місцях найбільше Іван розраховується карткою. Далі програма починає з трафіків і банківських транзакцій відбирати місця, де він проводить час з 22 до 7 ранку. Відповідно ми вже маємо місце проживання Івана. Потім система почне відслідковувати, з ким із абонентів він знаходиться поруч за його трафіком, тобто, з ким він спілкується поза межами його з’єднання, і пов’яже ці об’єкти. І якщо в нас є дані, зібрані вже щодо іншого об’єкта, система створить вже інші зв’язки, які пов’язують Івана, скажімо, з Петром. І не потрібно буде у Word’і собі записувати, це все буде видно на інтерактивній карті: Іван переміщується ось так в такий-то час, спілкується з Петром, який переміщується ось так в цей час, а Петро спілкується з тим – то, навіть якщо там буде 50-100 осіб, вона їх всіх об’єднає між собою. Ми будемо розуміти, що, хто і в який час робить”

– Прокурор №1

Доступ до такого програмного забезпечення наразі обмежений відповідальними органами, однак деякі учасники якісного модуля дослідження переконані, що подібні рішення можуть бути дуже корисними у роботі прокурорів, слідчих та інших фахівців, проте слід враховувати і ризики, пов’язані із застосуванням таких рішень.⁶

У глибинних інтерв’ю ми не знаходимо суттєвих застережень щодо використання штучного інтелекту для пошуку та узагальнення інформації, крім необхідності валідазації (перевірки) результатів роботи на ранніх етапах імплементації таких систем. Водночас учасники якісного модуля дослідження вказують на неможливість застосування таких технологій зараз через те, що не всі бази даних є оцифрованими, а їхнє оновлення не завжди є оперативним.

6 Детальніше про ці ризики - Дарина Бойко, Іван Городиський. Штучний інтелект у сфері оборони: виклики регулювання. Центрі Дністрянського, 2024: <https://bit.ly/3vyQhcr>

ГЕНЕРУВАННЯ ТЕКСТУ

Можливості:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розшифровка записів судових слухань чи допитів 2. Переклад тексту з української та на українську 3. Підготовка типових юридичних текстів (повідстки, повідомлення, договори etc.) 4. Підготовка інших текстів (зокрема, наукових статей, прес-релізів etc.)
Обмеження:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Перевірка згенерованого контенту відповідальним фахівцем
Предиктори:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Універсалізація вимог до форми та змісту процесуальних документів 2. Уніфікована судова практика
Рішення:	ChatGPT; шаблонізатори типових документів інтегровані в різні юридичні сервіси

У лютому 2023 року американський [адвокат використав систему штучного інтелекту для підготовки судових документів](#). У результаті в документах були включені неіснуючі судові прецеденти та посилання. Постало питання щодо надійності та точності інформації, генерованої ШІ, особливо у сфері права, де точність є критично важливою. Цей випадок став прикладом потенційних ризиків та обмежень використання штучного інтелекту у юридичній практиці. Його згадують й учасники якісного модуля дослідження, здебільшого кепкуючи над можливостями використання технологій на базі ШІ у сфері права.

Попри це **учасники якісного модуля дослідження називають одразу декілька видів робіт, де штучний інтелект може бути помічним**. Зокрема, мова йде про розшифровку мультимедійних записів, здійснених під час судових засідань чи дізнань, переклад текстів, підготовку типових юридичних чи інших документів.

”Коли, наприклад, потрібно в межах кримінального провадження зробити постанову про залучення в якості потерпілих 100 осіб, можна було б розробити якусь програму, яка дала б змогу при завантаженні у неї відповідної форми документа та паспортних даних цих людей на виході отримати постанову вже з цими даними, аби не вводити їх вручну, що зекономило б, мабуть, багато часу прокурору, який має свій час зосереджувати на питаннях права, на питаннях кваліфікації, на питаннях роботи над тими доказами, які зібрав слідчий”,

– Прокурор №4

”Коли проводяться допити і вони фіксуються на аудіо, то є потреба в опрацюванні інформації, яка була надана під час допиту. Краще всього це виконує такий документ, як стенограма. Для того, щоб зробити стенограму, ти слухаєш аудіозаписи, передруковуєш весь текст, і це займає дуже багато часу. Я знайшов ресурс на основі штучного інтелекту, коли ти завантажуєш аудіо, задаєш мову, яку потрібно використати, і він сам робить розшифровку. Так, він припускається помилок, але разом з тим доволі непогано конвертує і економить багато часу. Я думаю, що ця технологія використовується не тільки адвокатами, коли вони роблять стенограму, а й слідчими також”,

– Адвокат №9

За умови глибокої інтеграції подібних технологій в юридичну практику, згідно з оцінками учасників дослідження, може бути спрощений та автоматизований документообіг. Наприклад, за запитом користувача може не тільки формуватись повістка до суду, а й одразу надсилатись адресату. Або, за умови відкладених судових розглядів, дані щодо причин відкладення вносяться в систему, а інформування сторін щодо повторного розгляду відбувається автоматично. Кроком в цьому напрямку можна вважати інформаційну систему СЕД, якою користуються прокурори. Тут-таки йде робота з розробки автоматичних шаблонів типових документів.

Використання технологій ШІ з такою метою може вивільнити багато часу фахівців від виконання рутинних задач. На ринку вже представлені технологічні рішення, які можуть тут стати у нагоді (наприклад, Google Cloud Speech-to-Text чи Amberscript для розшифровки аудіодоріжок з підтримкою

української мови; DeepL Translator чи PROMT Translator для перекладу, які підтримують українську мову та підходять для роботи з різними типами текстів тощо), однак учасники дослідження не називають конкретних брендів (крім ChatGPT).

Мабуть, найбільш впізнаваний представник технологій на базі ШІ для виконання такого класу задач – ChatGPT (згадки Copilot чи Bard – одиничні, інколи без чіткого артикулювання назви). Дехто з учасників дослідження припускає, що саме завдяки його популярності активізувалась дискусія щодо можливостей використання технологій на базі штучного інтелекту у різних сферах.

Більшість учасників якісного модуля дослідження мають досвід роботи з ним; переважно з освітньо-розважальною метою (тут мова радше про ChatGPT-3.5). Використовують у професійній діяльності його одиниці. Ключовий недолік системи, про який говорять учасники дослідження, – схильність до вигадкування. Однак це не “баг”, а “фіча” – особливість генеративної текстової моделі. Водночас ChatGPT добре справляється з перекладом та рерайтом тексту, але згадок про такі можливості його застосування ми знаходимо суттєво менше в матеріалах інтерв’ю.

”Я тестував, наскільки він влучно, точно може дати відповіді на питання, що стосуються моєї діяльності. Я задав питання і він (ШІ) мені дав не коректну та застарілу відповідь. Я почав запитувати, які є відомі вислови про Париж. Він також почав давати відповіді зовсім не конкретні, почав видумувати. У своїй роботі я його не використовую. Він мені нічим не допомагає. Для отримання якоїсь

популярної інформації деколи задаю йому питання і навіть веду переписку, мені цікаво поспілкуватися”,

– Прокурор №8

”Він видає дуже примітивну інформацію. Я, як суддя, набагато більше напишу чи надрукую, ніж він пропонує. Він видає дуже примітивну, просту інформацію. За роки роботи у вас в голові склалися певні шаблони, фрази, над якими немає потреби довго думати чи залучати штучний інтелект”,

– Суддя №10

”Я подумав, що, може, він (ChatGPT) розповість те, що я точно знаю: як, наприклад, і є дисертації за моєю темою. У мене була тема “Рейдерство”. Він мені видав перелік дисертацій, а я точно знаю, що таких дисертацій априорі не існує. Тобто він видав неіснуючу інформацію, використовуючи пошук Google та певні свої алгоритми. Отже, просити його створити інформацію – це неправильний підхід до використання цього ресурсу. Але якщо його просити опрацювати текст, то він дає хороші результати”,

– Адвокат №9

Обов’язкове обмеження щодо такого використання технологій на базі штучного інтелекту: валідація результату роботи ШІ.

”Я, наприклад, поки не готовий передати штучному інтелекту завдання згенерувати які – небудь тексти чи перевірити інформацію, тому що відповідальність за його достовірність несе той, хто буде підписувати цей документ”,

– Прокурор №3

Довідково:

ІС “СЕД” (Система електронного документообігу органів прокуратури України) – інформаційна система, запроваджена в органах прокуратури України з 1 січня 2019 року, яка забезпечує реєстрацію та обробку вхідних, вихідних і внутрішніх документів.

ChatGPT (Generative Pre-trained Transformer) – чат-бот зі штучним інтелектом, розроблений лабораторією OpenAI, наразі доступний у двох версіях – базовій безкоштовній ChatGPT-3.5 та розширений платний ChatGPT-4. Це велика статистична мовна модель, оптимізована для ведення діалогів.

Google Bard – чат-бот з генеративним штучним інтелектом, розроблений Google. Він був розроблений, як пряма відповідь на зростання популярності ChatGPT. Переважно використовується для розуміння контексту слова у тексті. Застосовується також у таких сферах, як класифікація тексту, відповіді на запитання, резюмування тощо.

Microsoft Copilot – інструмент штучного інтелекту, який працює на GPT-4, розроблений корпорацією Microsoft спільно з OpenAI для операційної систем Windows 10 та 11, сервісу Microsoft 365 та веб браузеру Microsoft Edge. Основним завданням цього інструмента є робота з файлами на комп’ютері та підвищення ефективності роботи на ПК: створення документів та презентацій, редагування фотографій, організація файлів, допомога під час або після зустрічей в Microsoft Teams, написання листа в Outlook тощо.

ОБРОБКА ДАНИХ

Можливості:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дактилоскопічна експертиза 2. Судова генетична експертиза 3. Ідентифікація особи підозрюваного 4. 3D моделювання ситуації 5. Товарознавча експертиза 6. Містобудівна експертиза 7. Фінансові розвідки 8. Аналіз тілесних ушкоджень
Обмеження:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Верифікація результату роботи ШІ відповідальними фахівцями згідно з протоколом
Предиктори:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Введення в кодекси поняття “штучного інтелекту” та визначення норм щодо використання такої експертизи на практиці
Рішення:	Безпечне місто, ПЗ Clearview AI

Можливості штучного інтелекту в обробці даних обмежені, напевно, тільки фантазією розробників та / або тих, хто ставить їм технічне завдання. Ось ключові напрямки використання технологій на базі ШІ, про які найчастіше говорили учасники якісного модуля дослідження:

★ **Співставлення відбитків пальців та зразків ДНК** є ключовими методами судово-експертної ідентифікації та розслідування злочинів. Учасники якісного модуля дослідження говорять про високу завантаженість відповідних експертних установ. Використання ШІ для виконання таких задач може суттєво розвантажити відповідних фахівців. Підтвердженням цьому може слугувати досвід використання мобільної лабораторії, призначеної для експрес-аналізу ДНК, на Харківщині.

”Співставлення відбитків пальців – це дуже старий метод. Але для того, щоб отримати сьогодні висновок дактилоскопічної експертизи, слідчому треба чекати довгий час, інколи місяцями (в силу завантаженості експертів). А штучний інтелект це питання вирішував би за хвилину, можливо ще швидше. Коли була деокупована більша частина Харківської області і почали розслідувати воєнні злочини, увесь світ спостерігає за цією ситуацією. І, мабуть, усі бачили застосування (не пам'ятаю з якої країни надійшла ця допомога) лабораторій для дослідження ДНК. Вони швидкі, вони результативні. Але сьогодні виникає питання процесуального оформлення цих висновків. Ми знаємо,

скажімо, конкретно прізвище особи, яка була вбита, але використати це в матеріалах кримінального провадження сьогодні складно, тому що кримінально-процесуальний кодекс не містить жодного посилання на штучний інтелект. Я, як правник, який дуже ретельно вивчає кримінальний процес, можу про це сказати відповідально”,

– Суддя №8

”ДНК-експертиза у нас в регіоні проводиться наразі до 6 місяців. Коли вчиняються кримінальні правопорушення, в тому числі військові злочини, направлені проти життя та здоров'я особи, проведення ДНК експертизи є обов'язковим. Ми змушені продовжувати термін досудового розслідування до трьох місяців. Звертаємось до керівника прокуратури, далі – до слідчого судді із проханням про продовження термінів. І наразі вже судді виробили таку практику, що вони починають відмовляти у продовженні терміну, якщо термін досудового розслідування продовжується виключно з підстав не проведення ДНК-експертизи. Тому, якщо дійсно була б можливість за допомогою штучного інтелекту встановлювати ДНК, то це був би великий плюс для будь-якої сторони кримінального провадження. Ми, як сторона обвинувачення, вживали б заходів щодо забезпечення швидкого кримінального провадження, а у сторони захисту була би можливість швидшого прийняття рішення”,

– Прокурор №5

★ **Технологія розпізнавання облич** може використовуватись в розслідуваннях зокрема для ідентифікації підозрюваних, підтвердження присутності на місці події, спростуванні чи підтвердженні алібі etc. Органи прокуратури вже використовують програмне забезпечення Clearview AI для розшуку та ідентифікації підозрюваних шляхом розпізнавання облич на фото з соціальних мереж та із записів камер відеоспостереження (в тому числі через такі системи, як-от “Безпечне місто”). Обмеженням подібних систем є точність співпадіння, тож будь-який результат роботи такого ПЗ перевіряється згідно з протоколами конвенційними методами.

” “Всі зв'язки, побудовані штучним інтелектом, не мають якогось, процедурного підтвердження. Це одна із версій, не більше. Якщо, наприклад, Palantir або Clearview знайшли особу, то це кваліфікується як неналежний, недопустимий доказ і не подається до суду. Так, ми знайшли особу в Clearview, але потім ми цю саму процедуру пройдемо протоколом огляду Інтернет-ресурсу. Далі скеровуємо на портретну експертизу, і експерт підтверджує, що особа А схожа на особу Б, і це одні і ті ж самі особи. У Clearview є похибка, що відразу вказує: схожість 70% або 80%. Clearview має надавати в суд процедуру цього пошуку. Суд має розуміти, що цей пошук

здійснюється саме ось таким чином. Але вони цього не надають, тому що це комерційна організація, яка заробляє гроші і, відповідно, процедури пошуку – це їхня комерційна таємниця, і вони не будуть її розсекречувати для того, щоб інша ІТ-компанія створила аналогічне рішення”,

– Прокурор №1

” “Візьмемо трафіки або моніторинги, хто вивчає. Береться інформація з певної вишки зв'язку певного оператора, в подальшому її потрібно опрацювати. Якщо це фіксується за декілька годин перед або після вчинення злочину – то це можливо людині опрацювати, переглянувши записи. А якщо моніторинг відбувається за добу, наприклад, в межах цієї вишки, і якщо це навіть невелике місто, де може бути безліч терміналів зв'язку, – це опрацьовувати досить складно. Якщо неймережа в цьому допоможе, то це, я вважаю, буде тільки плюсом. Так само із обличчями, тобто вже із цього масиву інформації відібрати конкретно те, за чим можливо працювати, це досить великий обсяг і досить велика допомога буде”,

– Прокурор №3

Довідково:

Kyiv Smart Safe City (як приклад систем класу “Безпечне місто”) є інноваційним проектом, запровадженим в Києві, який спрямований на підвищення безпеки та поліпшення управління містом за допомогою сучасних технологій. Система передбачає встановлення та використання розширеної мережі камер відеоспостереження по всьому місту для моніторингу безпеки та підтримки правопорядку, використання технологій розпізнавання облич та / чи номерних знаків для підвищення ефективності правоохоронних органів. Декларується забезпечення тісної взаємодії з міськими службами, включаючи поліцію, пожежну охорону, служби швидкої допомоги та інші аварійні служби.

Clearview AI – американська технологічна компанія, відома своєю розробкою програмного забезпечення для розпізнавання облич, яке використовується правоохоронними органами і іншими організаціями для ідентифікації підозрюваних та розшуку злочинців. Clearview AI має одну з найбільших баз даних, що містить мільярди зображень, зібраних з різних джерел, включаючи соціальні мережі.

★ **3D моделювання ситуації** стає все більш важливим інструментом у судовій практиці, особливо у складних кримінальних справах чи справах про аварії. Може використовуватись для реконструкції місця події чи візуалізації перебігу подій. Вже класичним прикладом використання таких технологій є справа про збиття Боїнга рейсу МН17. У контексті України це може бути засобом до розслідування злочинів, коли доступ до місця злочину обмежений чи взагалі відсутній.

”Це більш стосується кримінальних проваджень, де розслідуються злочини, які мають якусь конкретну подію. Іншими словами, їх називають злочини в умовах очевидності. Коли у конкретний день, в конкретному місці і часі щось сталося, хтось щось зробив. Це, наприклад, при ДТП може бути ефективним, при авіакатастрофах, як було з гелікоптером Міністерства внутрішніх справ, той же таки кейс світового рівня – МН17. Коли моделюється такий перебіг подій, який дозволяє при його спогляданні помічати певні деталі, які складно відтворити, коли ти цю інформацію малюєш у своїй уяві. Таке моделювання ситуації може мати перспективу, якщо воно буде виконуватись більш автоматично: не вручну малювати це, бо це просто трудозатратно, щоб використовувати в кожному пересічному кейсі”,

– Адвокат №2

”Приїжджаєш на місце – вирва. Без спеціаліста нічого не зробиш: якщо це був обстріл літальним апаратом – це один момент, коли це обстріл з артилерії – це другий момент, РСЗВ – це третій момент. Ще треба знати, якого туди спеціаліста залучити. Ми вже використовуємо при огляді місця події дрони, картографічний матеріал Google та інших ресурсів. Є програми, які відтворюють руйнування, як це все було до тієї події. Це дуже важливий аспект розслідування. І штучний інтелект, програми спростили б цю рутину. Ми ж бачимо, як колеги розслідували збиття МН-17. Тут мова ще про дорожньо-транспортні пригоди. Роками чекають слідчі, коли буде ідеальне співпадіння погодних умов тим, які необхідно перевірити, як особа діяла в тій чи іншій ситуації”,

– Прокурор №7

Учасники якісного модуля говорять і про інші види експертиз, які можна делегувати штучному інтелекту, зокрема, товарознавча експертиза, містобудівна експертиза, аналіз бухгалтерських документів та інші фінансові розвідки, аналіз тілесних ушкоджень etc.

”Коли треба проаналізувати величезну кількість параметрів, показників, цифр з первинних документів звітності, робити це вручну людині надзвичайно складно. А значна частина цих цифр на сьогоднішній день вже оцифрована, придатна для аналізу. Наприклад, ПриватБанк (ще коли він був приватний) використовував подібні алгоритми в роботі з боржниками. Вони за аналізом сукупності інформації про боржника моделювали достатньо наближену до реального життя картину зв'язків людини. Тобто визначали родичів, друзів тощо для того, щоб впливати, наприклад, на такого боржника, який не повертає гроші. Це працює непогано в Державній податковій службі, в слідстві Державної фіскальної служби (не знаю, наскільки Бюро економічної безпеки це перейняло). Це навіть графічно виводиться в таку схемку, де видно зв'язки компанії, транзакції, ключових фігурантів, пов'язаних осіб. Це дозволяє виявляти якісь неочевидні зв'язки між фігурантами”,

– Адвокат №2

Про можливість використання технологій на базі штучного інтелекту для обробки даних частіше говорять працівники органів прокуратури, з числа учасників якісного модуля дослідження, що, припускаємо, пов'язано з їхньою більшою залученістю до процесу розслідування (власне про такі рішення говорять учасники дослідження).

Ключова перевага використання технологій в розслідуванні – це розвантаження експертів та, як наслідок, пришвидшення процесу передачі справи до суду. На шляху імплементації таких рішень стоїть, в першу чергу, чинне законодавство, яке, з одного боку, не передбачає використання ШІ, а, з іншого боку, вимагає деталізації алгоритму отримання даних (що є комерційною таємницею).

”На сьогоднішній день дуже багато таких речей, які хотілось би, з одної сторони, покращити і дати цьому розвиток, а, з другої сторони, є процесуальна процедура, яку ми повинні дотримуватись. Зараз оперативні можливості документування випереджають процесуальні можливості слідчого чи прокурора використати ці документи. Технології на базі ШІ потрібно використовувати. У будь-якому випадку потрібно рухатися вперед і використовувати всі можливості цифровізації та вводити їх в рамки законодавства”,

– Прокурор №8

”Є поняття допустимості доказів. Як ми їх отримали? Як ми це все здійснили? Що це за програмний комплекс? Чи сертифікований він? На якій підставі він у вас з'явився? А чому ви

самі користуєтесь ним? У вас є відповідний договір з цією юридичною особою, яка є його розробником? Ці питання треба пояснити суду. Дуже багато юридичних аспектів, які можуть у майбутньому мати вирішальний вплив на ті докази, які збираються. Єдине, що ми можемо собі дозволити, – це всього-на-всього з використанням цих застосунків, з використанням штучного інтелекту знайти ту інформацію, яку ми можемо використати як доказ. Є таке поняття як протокол Берклі: нам треба деталізувати всі аспекти і правильно все відобразити. Ми не відображаємо інформацію про те, як була знайдена інформація, як вона нами була отримана, але ми чітко можемо сказати, що за певним посиланням чи на певному Інтернет-ресурсі є інформація, що має значення для нас в певному аспекті і яка підтверджує чи спростовує ці обставини”,

– Прокурор №7

ШІ ЯК СУБ'ЄКТ ПРАВА

ПРОГНОЗУВАННЯ ПОВЕДІНКИ

Можливості:	1. Підготовка досудової доповіді 2. Попередження кримінальних правопорушень
Обмеження:	1. Остаточне рішення повинно прийматись суддею (людиною), тобто рішення ШІ може носити виключно рекомендаційний характер
Предиктори:	1. Забезпечення послідовності у інтерпретації норм та законів
Рішення:	Кассандра, COMPAS

Штучний інтелект може бути помічним на етапі підготовки досудової доповіді, особливо враховуючи алгоритмізацію такої. Під час підготовки доповіді правники зіштовхуються з великими обсягами інформації з відкритих реєстрів про підозрюваних осіб. На думку експертного середовища, штучний інтелект цілком міг би збирати таку інформацію про осіб та стандартизувати її для досудової доповіді.

”Використання штучного інтелекту було б теж непоганим рішенням, оскільки в Україні зараз працює орган пробації, який готує досудову доповідь за запитом суду. Зокрема, на нього покладено обов'язок збирати характеризуючі дані. Звісно, це робить сторона обвинувачення під час підготовки до суду, але пробація теж

відповідно збирає всі дані, що надсилають до суду. Я думаю, що виконувати це за допомогою штучного інтелекту цілком реально, оскільки вся інформація, яка здебільшого надається як характеризуючі дані, наявна у всіх реєстрах: де людина проживає, чи перебуває вона на обліках у лікарів, в психіатра, або чи вчиняла вона інші кримінальні правопорушення, чи є в неї судимість, чи вона погашена, чи є в неї діти повнолітні, неповнолітні, одружена, неодружена тощо. Я думаю, що це була б гарна ідея, це вивільнило б більше часу для працівників органу пробації і могло б пришвидшити процес отримання судом характеризуючих даних, оскільки вони теж в тій чи іншій мірі впливають на рішення суду при винесенні остаточного вирішення”,

– Адвокат №3

”Якщо брати, наприклад, попередження кримінальних правопорушень, то штучний інтелект може шляхом виявлення можливих місць перебування потенційних фігурантів кримінальних правопорушень (оскільки ця вся інформація є у відповідних базах) бути елементом регулювання здійснення і попередження злочинів. Якщо, наприклад, брати пограбування або якісь хуліганські дії, то вони, як правило, вчиняються переважно в одних і тих же місцях. Хоча різні суб’єкти, але механізми їх вчинення – це одна і та сама спрямованість: або заволодіння грошовими коштами, або якісь ревнощі на фоні вживання алкогольних напоїв, а це все це конфліктні ситуації, які виникають безпосередньо між учасниками. Є велика база даних щодо осіб, які раніше засуджувались за вчинення аналогічних корисливих кримінальних правопорушень. І дійсно, якби штучним інтелектом акумулювалися всі ці бази і були б створені відповідні місця попередження, то це являло б собою певний аналіз або механізм збирання інформації, яка в подальшому акумулювалася б і давала можливість правоохоронним органам просто проводити профілактичні заходи щодо попередження і виявлення кримінальних правопорушень”,

– Прокурор №5

Дехто з учасників якісного модуля дослідження має сумніви щодо можливостей передбачення людської поведінки штучним інтелектом, адже він не може вирахувати можливості людини до переосмислення своєї поведінки, перевиховання себе тощо. На думку експертів, результати напрацювання штучного інтелекту у прогнозуванні правопорушень можуть носити виключно рекомендаційний характер.

”Жоден штучний інтелект ніколи не замінить прийняття відповідних рішень особою. Тому штучний інтелект більше спрямований допомогти особі у прийнятті правильного рішення. Тобто з допомогою якихось баз даних, аналізу інформації можна виявити, наприклад, схильність, показати дані, які можуть вказувати на те, що особа може мати можливість вчинення того чи іншого діяння. Однак стовідсотково сказати, що ця особа винна, вчиняла це – цього, на жаль, стверджувати не можна”,

– Адвокат №8

”Штучний інтелект не розпізнає особу за характером, не зможе керувати її розумом і не визначить, чи буде вона в подальшому продовжувати якісь свої злочинні наміри, чи все ж таки вона перевиховується і надалі не буде це робити. Навіть якщо ми пофантазуємо і штучний інтелект буде контролювати думки людини, то між думками людини та її конкретною дією, направленою на вчинення злочину, немає чіткої закономірності: людина може хотіти вчинити злочин і зробити певні дії для підготовки цього злочину, але в результаті його не здійснить. Не думаю, що штучний інтелект може наперед це все спрогнозувати”,

– Адвокат №6

ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

Можливості:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Визначення міри покарання 2. Визначення розміру штрафу 3. Прийняття рішень у справах незначної складності
Обмеження:	<ol style="list-style-type: none"> 1. За згоди сторін розгляду справи 2. Можливість оскарження рішення 3. Остаточне рішення повинно прийматись суддею (людиною), тобто рішення ШІ може носити виключно рекомендаційний характер
Предиктори:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Забезпечення послідовності у інтерпретації норм та законів
Рішення:	Немає

Учасники якісного модуля дослідження не вважають можливим (станом на зараз) автономність штучного інтелекту в прийнятті рішень, тож не бачать загрози втратити роботу та бути заміненим роботом.

”Що ми вкладаєм в поняття “використання штучного інтелекту у здійсненні правосуддя”? Якщо ми розіб’ємо правосуддя на етап досудового розслідування, повідомлення про підозру, продовження розслідування, відкриття матеріалів на ознайомлення, обвинувальний акт, перша інстанція, апеляційна, касаційна, ЄСПЛ тощо, то на різних етапах можна десь його використати. Але чи він на тому достатньо високому рівні розвитку, що сам зможе замінити людину? Поки що ні. Я думаю, що скоро це не станеться, якщо ми говоримо про кримінальну юстицію. Якщо ми говоримо про комерційний арбітраж, там може бути присутній ШІ”,

– Суддя №12

”Може, колись і не буде необхідності в адвокаті, прокурорі, судді, і не буде злочинності. Або буде апокаліпсис, і взагалі не буде потреби ні в чому, крім води та зброї. Якщо виконання функцій впливає на долю людини, коли суддя виносить вирок, призначає покарання, прокурор підтримує публічне обвинувачення в суді, адвокат захищає – то ось ці функції, як на мене, замінити штучним інтелектом буде неможливо. Інтегрувати його максимально, аби полегшити роботу всім суб’єктам, – так, використання можливе. Але замінити, думаю, ні”,

– Прокурор №4

”Тут відповідь очевидна (на запитання, чи зможе ШІ коли-небудь замінити суддю, прокурора, адвоката). Звісно, що ні, тому що це такі суб’єкти, які за жодних обставин ніколи не заміняться. Це пояснюється, в першу чергу, тим, що тут важливий склад аналітичної думки. Жоден штучний інтелект не зможе так міркувати, мислити і приймати рішення, як слідчий або слідчий-суддя. Знову ж таки, жоден штучний інтелект не зможе так оцінювати фактичні обставини і оцінювати наявні докази, приходити до якихось висновків незалежно від того, що вони можуть бути на перший погляд нескладними. І, напевно, головне – це буде неправильно впливати на рівень міри покарання, що є важливим. Як би там не було, в кримінальних провадженнях, зазвичай, потрібно, щоб довести вину тієї чи іншої особи і щоб це було належним чином проведено не лише на стадії досудового розслідування, а і в судовому порядку, щоб справа була доведена до кінця і не розвалена. Тому, я думаю, що наразі немає таких підстав, щоб штучний інтелект замінив цих осіб”,

– Адвокат №8

Стрижневі застереження щодо делегування штучному інтелекту повноважень у прийнятті рішень лежать в площині професійної інтуїції: Чи зможе ШІ розпізнати брехню та маніпуляції у свідченнях? Чи може ШІ з’ясувати мотив вчинення злочину? Чи буде справедливим рішення ШІ у справі, де неякісно проведено розслідування?

”Що може бути проаналізоване штучним інтелектом? Якшо це справа, то – я її знаю. Я слухаю людей, бачу їх, чую. Чи зможе штучний інтелект розпізнати ті емоції, які я бачу чи відчуваю? Це чисто людські емоції і почуття! Суддя завжди знає, коли їй кажуть неправду, майже завжди. Я бачу, чи мені щиро сказали, чи не щиро, де промовчали, де мені довелося задати кілька додаткових питань, щоб отримати відповідь. У журналі записана відповідь, але те, як я її отримала, – це також питання. Можна не визнати вину або визнати її, щоб було швидше. Результату буде досягнуто, але яким шляхом?”

– Суддя №2

”Одна справа прочитати, що підсудний вину визнав, розкався і сказав, що більше так не буде, а інша справа – заслухати його пояснення безпосередньо в засіданні і оцінити їх. Буває, ти віриш, буває, не віриш. Часто я помилялася, я вірила в покаяння та визначала заставу, а вони її порушували і щось нове вчиняли. Штучний інтелект буде просто дивитися, вивчати, аналізувати матеріали справи і приймати законне рішення. А чи буде воно справедливим? Чи буде воно гуманним? Я вважаю, ні”

– Суддя №6

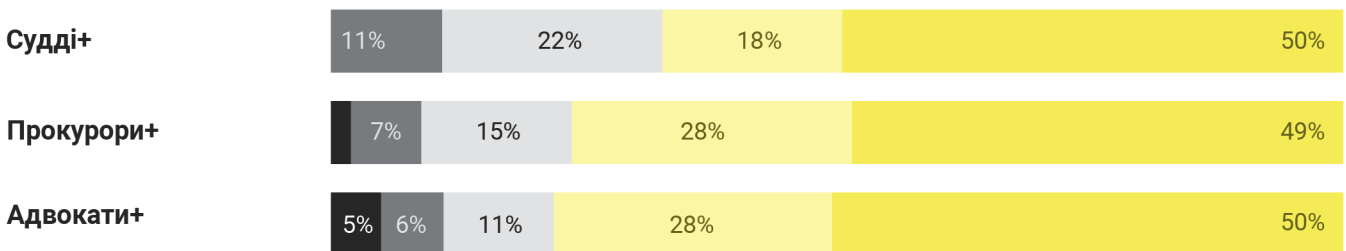
Станом на зараз для професійного середовища можливість прийняття рішень у кримінальному судочинстві штучним інтелектом – це дуже далека перспектива, яка викликає низку морально-етичних філософських дискусій [детальніше див. розділ [ОБМЕЖЕННЯ](#)].

Концепцією розвитку штучного інтелекту (затвердженою Кабміном у 2020 році), однак передбачено винесення судових рішень у справах незначної складності (за взаємною згодою сторін) на основі результатів аналізу, здійсненого з використанням технологій штучного інтелекту, стану дотримання законодавства та судової практики. Делегування цих справ штучному інтелекту, зокрема, може скоротити навантаження на суддів та вивільнити час для роботи зі складними справами.

”У Verdictum є така функція, коли ми можемо спрогнозувати вірогідність задоволення позову. І ми, наприклад, надаємо там матеріал, який в нас є, описуємо обставини і система видає результат: в даному випадку вірогідність того, що ви виграєте спір, – 70%, в іншому – 80%. Однак, скажу з власного досвіду, в мене були справи, які я перевіряв, і не завжди цей штучний інтелект правильно передбачив результат. Тому що все-таки кожна справа є індивідуальною, і людський фактор є не лише зі сторони, яка звертається, а й зі сторони, яка приймає рішення. У кримінальному провадженні, якщо ми беремо прості ситуації, наприклад, пограбування, грабіж, якісь інші прості речі, можна, наприклад, обрахувати, за наявності обтяжуючих / пом'якшуючих обставин, міру покарання. Але якщо, наприклад, це справи складного характеру – вбивство або катування, геноцид, то в цих справах навряд чи штучний інтелект зможе точно встановити міру покарання, яка в подальшому буде підтримана судом. Тут все залежить від рівня складності справи”

– Адвокат №8

Поширеність згоди з твердженням “Прийняття рішень, які можуть вплинути на життя та свободу людини, не можна довіряти машині”

умовні позначення

- Взагалі не погоджуються
- Радше не погоджуються
- Однаковою мірою
- Радше погоджуються
- Цілком погоджуються

У ЯКИХ НАПРЯМКАХ МОЖНА ЗАСТОСУВАТИ ШІ?

У кількісному модулі кожен другий учасник дослідження в кожній сфері діяльності вважає, що штучний інтелект можна використовувати у судочинстві у справах про адміністративні правопорушення. Кримінальне судочинство, згідно з результатами опитування фахового середовища, вважається найменш перспективним з точки зору використання технологій на базі ШІ. До того ж судді є

найбільшими противниками такого використання. Водночас щодо жодної з форм правосуддя немає консолідованого рішення більшості з точки зору перспектив імплементації ШІ.

Важливо, що кожен десятий опитаний в частках сфер діяльності вважає, що застосовувати технології на базі штучного інтелекту не можна.

Форми судочинства, в яких, на думку учасників опитування, можна застосовувати технології на базі штучного інтелекту

Проте на етапі якісного модуля декілька експертів говорять про можливість використання штучного інтелекту якраз у кримінальному провадженні через усталеність його норм та за умови надскладних проваджень.

» «Найбільш пристосована до цього (використання штучного інтелекту) саме площина кримінального судочинства, тому що адміністративне, господарське, цивільне, конституційне і всі сімейні галузі права у нас таким чином побудовані, що в них немає якоїсь сталої, більш-менш врегульованої практики. Там без людського усвідомлення

тих процесів, які відбуваються (з ким залишити дитину, з батьком чи матір'ю при розлученні), важко прийняти рішення, там потрібен виключно людський підхід, мораль, те, що в машину ніяким чином не закладеш»,
– Прокурор №7

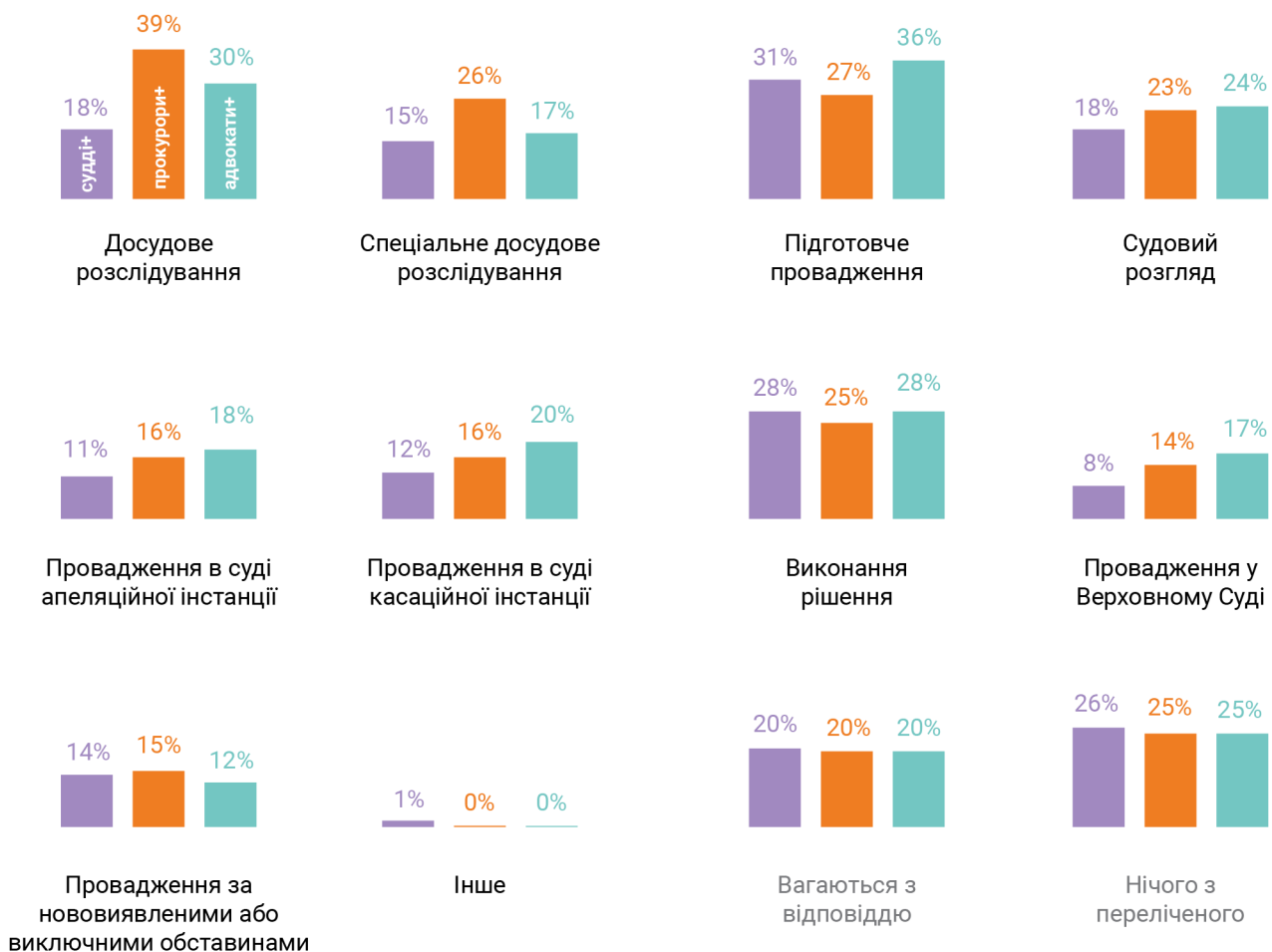
”ШІ має будувати зв’язки у складних кримінальних провадженнях. Це не має бути якась крадіжка. Це мають бути якісь складні економічні або корупційні злочини. У боротьбі зі злочинними організаціями штучний інтелект має полегшити роботу в частині побудови якихось шаблонних документів, їх написання. Штучний інтелект має дозволити візуалізувати те, що вже знаходиться в матеріалах кримінального провадження. І, напевно, було б теж непогано, якби він перевіряв матеріал на певні неточності. Наприклад, якщо штучний інтелект розуміє, що суб’єктивна сторона злочину має підтверджуватися, то він має надати певні файли, що доведені, і певні файли, які потрібно доопрацювати”

– Прокурор №1

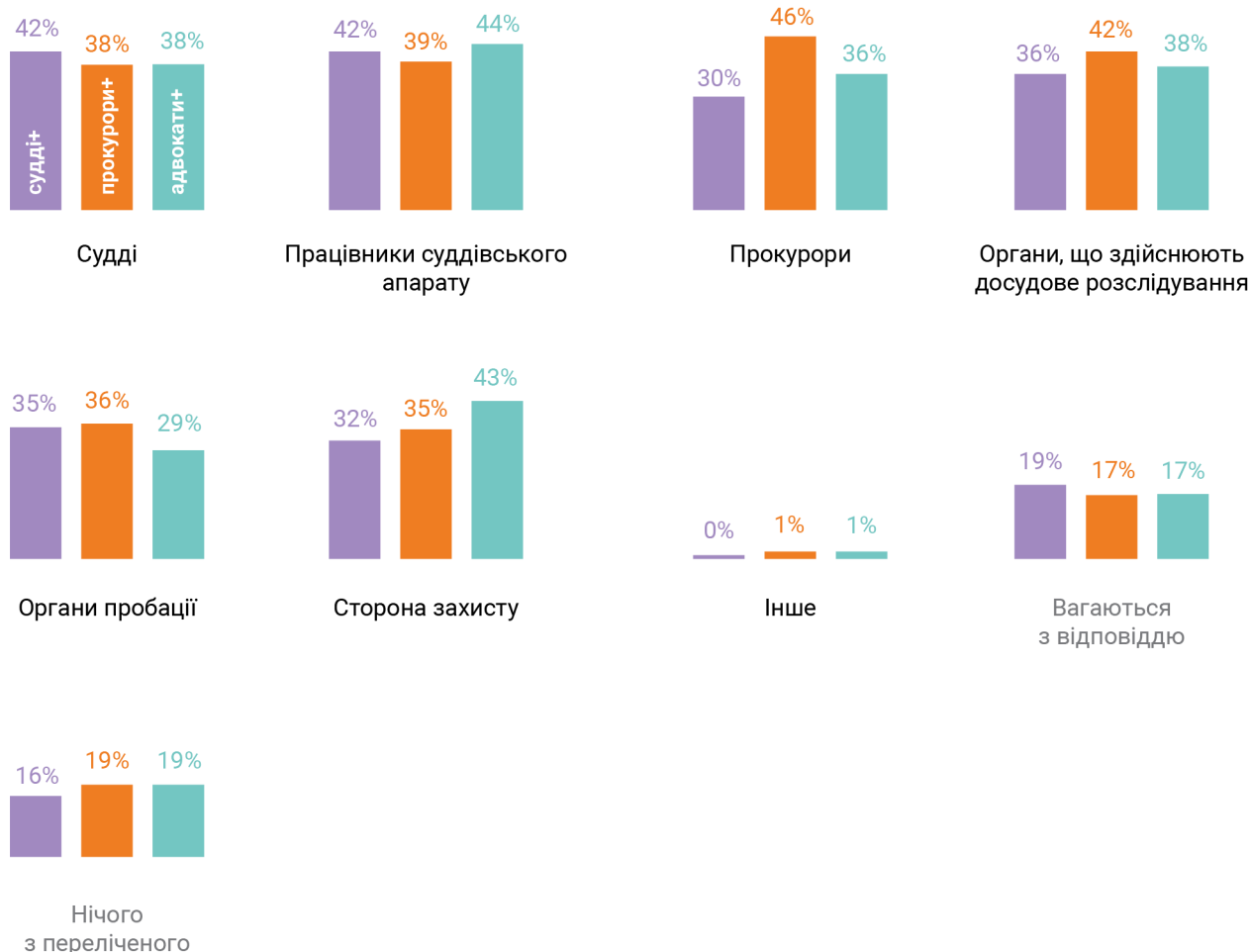
Що ж до вибору етапів кримінального процесу, де використання штучного інтелекту є ефективним, то в залежності від сфери діяльності, відповіді респондентів різняться. 39% опитаних прокурорів вважають, що найбільш доречним є використання ШІ під час досудового розслідування, в той час, коли лише 18% суддів погоджуються з цим. Найчастіше думка опитаних професіоналів у всіх сферах діяльності збігається щодо ефективності застосування ШІ на етапах підготовчого провадження і виконання рішення – в середньому згода з цим на рівні 30%.

Чверть учасників дослідження в кожній сфері правосуддя вважає, що технології на базі ШІ не дають ефективного результату у разі використання під час кримінального процесу. Крім того, дещо менша частка опитаних вважає, що жоден учасник кримінального процесу не може використовувати технології на базі ШІ.

Етапи кримінального процесу, на яких учасники опитування допускають ефективне використання технологій на базі ШІ

Учасники кримінального процесу, які, на думку опитаних, можуть використовувати технології на базі ШІ

Також учасники дослідження називали деякі конкретні випадки, в яких можливе або, навпаки, категорично неприпустиме застосування штучного інтелекту:

Форма судочинства	Допустиме використання	Недопустиме використання
Адміністративне	<ul style="list-style-type: none"> ДТП з одним учасником ДТП без завдання тілесної шкоди Неліцензована господарська діяльність 	<ul style="list-style-type: none"> ДТП з двома учасниками та інші
Цивільне	<ul style="list-style-type: none"> Розлучення за згодою обох сторін Визначення розміру матеріальної шкоди 	<ul style="list-style-type: none"> Розлучення без згоди обох сторін
Кримінальне	<ul style="list-style-type: none"> Кримінальні проступки у спрощеному порядку розгляду Фінансові злочини Воєнні злочини 	<ul style="list-style-type: none"> Домашнє насилля Та інші кримінальні злочини

ОБМЕЖЕННЯ

03

ОБМЕЖЕННЯ

Наділяючи правосуддя новими можливостями, ШІ разом із тим накладає і певні обмеження на функціонування правової системи та породжує чимало викликів для прав людини, верховенства права та й демократії загалом. Відтак виникають численні дискусії серед професійного середовища крізь призму відповідності етичним, юридичним та соціальним стандартам щодо місця та ролі ШІ у системі правосуддя.

У цьому розділі консолідовані та описані уявлення учасників дослідження про потенційні бар'єри та перешкоди для імплементації технологій, в тому числі на базі ШІ, в систему судочинства (з акцентом на кримінальному процесі).

У межах дослідження ми розділяємо потенційні бар'єри на два рівні: індивідуальний та системний. Індивідуальний – рівень з позиції користувача – уявлення та практики представників середовища правників як потенційних користувачів ШІ. Системний – з позиції макросистеми / середовища, рівень правосуддя в цілому, в сукупності його структур, процесів та законодавчої бази.

ІНДИВІДУАЛЬНІ БАР'ЄРИ

НИЗЬКИЙ РІВЕНЬ ОБІЗНАНОСТІ ПРО РОБОТУ ШІ

Якісним модулем дослідження не зафіксовано жодного випадку повної усвідомленої непоінформованості про ШІ. Що, припускаємо, обумовлено поінформованою згодою на участь у дослідженні: представники професійних середовищ добровільно зголошувались на інтерв'ю, знаючи тему обговорення.

Проте трактування поняття штучного інтелекту серед учасників якісного модуля виявилось різномірним, а подекуди й некоректним. Існує розбіжність у визначенні ШІ: деякі учасники дають йому більш чітке та реалістичне визначення, описуючи як алгоритм чи математичну модель. Втім існує й когорта правників, що сприймають будь-яку цифрову систему еквівалентною штучному інтелекту [детальніше про визначення ШІ див. Розділ [НЕ МАГІЯ, ТЕХНОЛОГІЯ](#)].

Окрім того, експерти звертають увагу на **нерозуміння принципів роботи алгоритмів прийняття рішень штучним інтелектом**. Багато учасників дослідження не мають належного розуміння того, що відбувається “під капотом” і яким чином здійснюється формування висновків. Ця невпевненість спричинює недовіру до застосування штучного інтелекту в професійному оточенні.

”Питання є, наприклад, як би мені штучний інтелект виготовив якийсь документ. Припустімо, якусь постанову. Я все одно би дивився, чи правильно він її заповнив, чи правильно він вказав арифметичні чи інші показники у цій постанові, можливо, дати, прізвища тощо. Я б все одно за ним би перевіряв”,

– Прокурор №6

”Я не бачив ґрунтовного, розширеного звіту про те, за якими критеріями штучний інтелект визначає можливість повторного вчинення людиною злочину. Розкажіть, будь ласка, нам, суспільству на якій підставі штучний інтелект вважає, що певна людина з якоюсь вірогідністю (50-60-80%) вчинить злочин повторно? За якими алгоритмами вони це визначають, мені невідомо. І я ніде з цим не стикався. А мені здається, що це дуже важливо”,

– Суддя №3

НОВА ПИСЕМНІСТЬ

Інструменти на базі штучного інтелекту не можна порівнювати із простими, загальновідомими механізмами. Вочевидь, для ефективного використання необхідно мати достатній рівень цифрової грамотності та навиків використання самого ШІ.

Один із потенційних бар'єрів, про який говорили експерти – **низький рівень використання цифрових рішень** у професійній діяльності.

За спостереженнями учасників, спільнота правників часто не обізнана з базовими інструментами менеджменту чи оптимізації процесів штибу онлайн-календаря. Відтак далеким видається і використання штучного інтелекту.

”І в цілому я бачу, що є багато прогалин у наших колег. От є примітивні інструменти, які дозволяють легше організувати свій день, планувати задачі, графік, наприклад Google Calendar, але багато хто ними не користується, бо не знає про їхнє існування чи не вміє їх використовувати”,

– Прокурор №4

Тим паче, що для ефективного використання потрібно мати більш як базовий набір цифрових навичок. Одна із базових вимог – **вміти правильно формувати запити**. Правник має вміти чітко поставити запитання ШІ, аби отримати необхідну відповідь.

”Формулюючи запит, ти отримуєш відповідь на прямо задане питання. Якщо ти програміст, ти розумієш, як задати запитання для того, щоб отримати коректну відповідь, але чи юристи це вміють?”

– Суддя №7

Для того, аби довідатись реальний стан справ, ми сформували перелік з 10 цифрових рішень, які можуть використовуватись у професійній діяльності суддями, прокурорами, адвокатами тощо.

Згідно з результатами опитування професійного середовища, ми **можемо констатувати досить високий рівень використання базових (із запропонованих) цифрових рішень та обмежений рівень використання просунутих цифрових рішень**. Крім того, існують суттєві відмінності у використанні таких рішень серед представників різних цільових

аудиторій дослідження (зокрема, просунутих, що може бути пов'язано з характером завдань, які рутинно виконують респонденти). Тут, однак, варто нагадати, що це опитування проходило в online-форматі, що могло стати бар'єром для потрапляння у вибірку “істинних консерваторів”.

Порівняно найбільший рівень цифрових навичок серед правників мають опитані адвокати (середня оцінка цифрової грамотності складає 5,1±0,3). Натомість найнижчий рівень зафіксовано серед опитаних прокурорів.

Практично усі опитані користуються електронно-цифровим підписом. Трохи рідше – засобами для проведення online-дзвінків та для роботи з електронними документами. Абсолютна більшість ідентифікованих професіоналів у сфері адвокатської діяльності та суддівства працюють з програмами для електронного документообігу в системі “Електронний суд”, що для прокурорів не є характерним. Хмарними сервісам найчастіше користуються опитані адвокати (68%), натомість прокурори і судді вповолу рідше.

Найнижчий рівень використання просунутих рішень зафіксовано серед опитаних прокурорів, а найвищий – серед адвокатів. Найчастіше з просунутих засобів судді та адвокати використовують спеціалізовані платформи для аналізу законодавства та судової практики. Проте такого роду платформи практично не використовують прокурори.

Кожен десятий опитаний адвокат використовує засоби для створення текстового контенту за допомогою генеративного ШІ, втім лише кожен двадцятий суддя та прокурор користується тими ж цифровими рішеннями. Жоден опитаний професіонал суддівської діяльності не використовує аналітичних інструментів на базі ШІ для обробки та візуалізації даних.

Використання цифрових рішень в роботі

Судді+

Прокурори+

Адвокати+

▼ умовно базові рішення ▼

Використання електронно-цифрового підпису (ЕЦП)

97%

94%

92%

Проведення online дзвінків / відеоконференцій (напр., з використанням Skype, Zoom тощо)

69%

60%

80%

Робота з електронними документами (Office 365, сервіси Google-Apps)

59%

53%

73%

Електронний документообіг в системі "Електронний суд" (та інші підсистеми ЄСІТС)

87%

35%

77%

Використання хмарних сервісів для зберігання та організації робочого процесу (напр., Dropbox, Google Drive)

21%

27%

68%

... ▼ умовно просунуті рішення ▼

Використання спеціалізованих платформ для аналізу законодавства та судової практики (напр., VERDICTUM, Прецедент)

38%

16%

59%

Використання автоматизованих шаблонів для формування документів

26%

15%

23%

Використання розумних помічників (напр., Google Assistant, Siri)

12%

14%

16%

Створення текстового контенту за допомогою генеративного ШІ (напр., ChatGPT, GPT-4, Bard, Claude 2)

6%

4%

20%

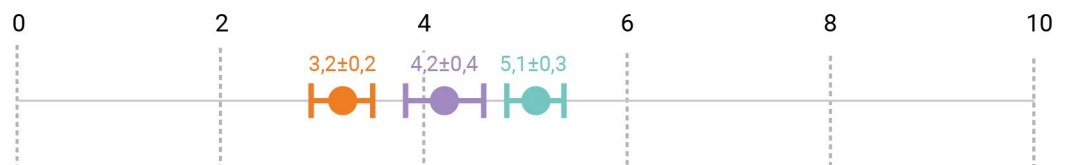
Використання аналітичних інструментів на базі ШІ для обробки та візуалізації даних (напр. Palantir, Clearview AI, QlikView etc.)

0%

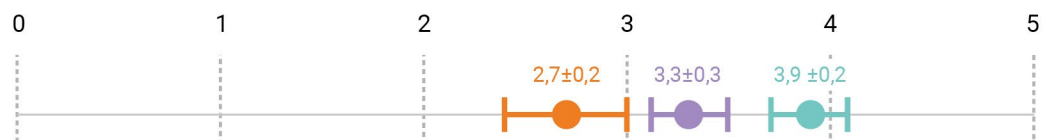
5%

4%

Середнє значення кількості усіх (із запропонованих) цифрових рішень

Середнє значення кількості базових цифрових рішень

Середнє значення кількості просунутих цифрових рішень

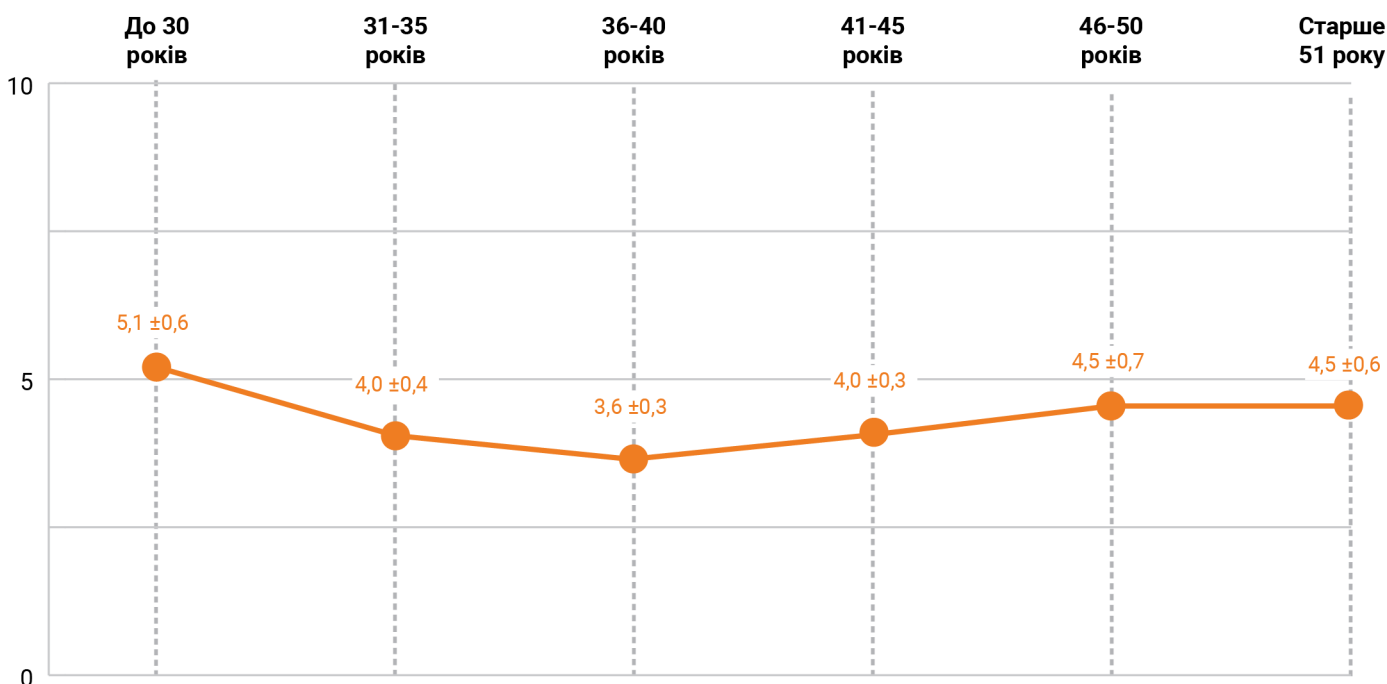
Лояльність до інновацій учасники якісного модулю дослідження часто пов'язують з віком. Мовляв, представники ремесла молодшого покоління більш схильні до використання цифрових рішень, а старшого, своєю чергою, опираються прогресу. Таким чином, припускають учасники, варто очікувати спротив до імплементації будь-яких технологій (в тому числі на базі штучного інтелекту) від когорти консерваторів, ядро яких складають люди старшого віку (зокрема, судді, через встановлений тут віковий ценз на зайняття посади).

”Складно оцінити, наскільки людям буде важко, тому що тут просто абсолютно суб'єктивний фактор, який залежить від покоління та віку людини. Чим старша людина за легальним правом, тим важче використовувати їй якісь нові продукти. Я навіть сам побачив, що молодші за мене колеги краще орієнтуються в тому ж Електронному суді, який вони сприймають уже як норму абсолютну. Це не значить, що я або старші люди не зможуть навчитись. Це просто значить, що кількість морально-психологічних перешкод, які вони мають в собі подолати, для того, щоб опанувати щось нове, буде більшою”,
– Адвокат №9

”Мої молоді колеги або мої ровесники, в принципі, такі речі (технології на базі ШІ) використовували б для, наприклад, виготовлення процесуальних документів. І вони зверталися б для того, щоб штучний інтелект міг оцінювати їхні докази до розгляду в суді. Їм би було це цікаво. А є ряд колег, трохи старших, їм, наприклад, сама система Єдиного реєстру досудових розслідувань важка для заповнення. Робота з машиною для них, в принципі, є стресом. Це не зовсім від віку людини залежить. Більше – від її бажання і сприйняття. Дехто вже не дуже хоче вчитися новим речам, вони не дуже прогресивно на такі речі дивляться. Я думаю, що вони були б категорично проти впровадження подібних речей”,
– Прокурор №6

Однак, це припущення кількісним модулем дослідження підтверджено лише частково: **ми спостерігаємо дещо вищу активність у використанні цифрових рішень в професійній діяльності фахівцями у віці до 30 років** (у порівнянні з рештою вікових груп). Цікаво, що найнижчі показники ми фіксуємо щодо фахівців у віці від 31 до 45 років.

Середнє значення кількості цифрових рішень із запропонованих, які використовуються серед усіх опитаних

Як наслідок, низький рівень обізнаності про ШІ та цифрова неграмотність, на думку учасників якісного модуля дослідження, **призводить до опору інноваціям з боку професійного середовища**. Примітно, що самі експерти зачасту висловлювали готовність використовувати ШІ у професійній діяльності та частіше скептично ставилися до готовності власних колег інтегрувати нові технології у роботу. Відтак фіксуємо певну упередженість до колег по ремеслу.

”У нас є 25%, які завжди голосують за будь-які зміни і готові до нових продуктів і їх впровадження. Зараз є компоненти Електронного суду, і всі у захваті від них. Я дуже люблю це все, бо це вихід із ситуації. Є також 25% тих, які завжди проти всього, їм подобається все так, як є. Вони нічого не хочуть змінювати, їх все влаштовує. Є ще 50% – це люди, з якими можна працювати, переконувати, давати їм розуміння що вони отримують, використовуючи технології, чому це краще, чому це економія ресурсів, чому це підвищення ефективності праці, чому це зараз на часі”,

– Суддя №12

”Людина, звичайно, важко виходить за межі зони комфорту. Це нормально. Проте, якщо щось нове стає більш комфортним, вона до цього звикає швидше, ніж здається. І їй навіть здається, що так воно завжди й було. Це стосується мобільного зв'язку: коли я навчався, мобільний телефон був у одного студента з 10. А на сьогодні вже здається, що такого не могло бути.. Саме тоді мобільний телефон використовувався, як засіб зв'язку. А на сьогодні цей гаджет вирішує набагато більше завдань. Тому, звичайно, будуть ті, хто буде казати, що є ризик, що комп'ютер може приймати нелогічні рішення. Але й люди приймають нелогічні рішення найчастіше. То чому ж ми людям не забороняємо цим займатися? Ми створюємо правила. Можна створити правила для машин”,

– Прокурор №11

”Коли мінялись телефони на смартфони, я також думав, як реагуватиме сенсор на мою руку. Він чудово реагує. І тому від прогресу не треба тікати, треба йти разом з ним. Бо ми потім відстанемо від своїх дітей і будемо для них виглядати старомодними, як от моя мама за комп'ютером, яка по – своєму сприймає деякі його команди”,

– Суддя №9

ЛЮДСЬКИЙ ФАКТОР

Деякі експерти переконані, що **правничому середовищу в Україні характерна недоброчесність**. Відтак існує ризик використання штучного інтелекту для прийняття рішень, що суперечать принципам правосуддя. Зокрема, якщо правник внесе неповну чи некоректну інформацію навмисно – висновок штучного інтелекту буде неправомірним і може призвести до засудження невинних або виправдання злочинців в інтересах заангажованих суб'єктів права.

”Наприклад, якщо взяти будь-який склад злочину: якщо заповнено суб'єкт, об'єкт, суб'єктивну і об'єктивну сторону, то система могла б сама надати оцінку, чи є там склад злочину, чи немає. Важливо, аби всі учасники цієї взаємодії були добросовісними, бо, якщо якась ланка буде випадати, то відповідно є надвеликий ризик, що особу буде засуджено, а вона цього не вчиняла”,

– Прокурор №1

На додачу, велику роль відіграє людський фактор – відповідальність людей, які заповнюють інформацію. На думку експертів, **халатне заповнення документації та банальні механічні помилки переривають процес автоматизації**.

”Тобто, як правильно ввести ці дані на першому етапі. Залежало, чи зможеш ти цей шаблон зробити і відповідно, робити ці рішення. Але канцелярія тоді працювала досить ефективно, і все це у нас виходило. Потім я намагався в деяких інших судах це зробити, але ну, там зовсім інші були вже труднощі саме пов'язані з вихідними цими даними, які брали за основу, тому що от зараз, якщо на моєму комп'ютері відкрити там, там шаблон і спробувати все зробити, то на жаль, там десь некоректно введена дата, десь некоректно прізвище, десь то, десь п'яте, хтось помилився в канцелярії, ну тобто, ну, це треба окремо знаєте, як треба окремо цим займатися, але я тоді вперше зрозумів, що опа, тобто вже є, перші, ось такі прояви того, що ми виходимо на якусь автоматизацію процесу”,

– Суддя №4

Окрім того, згадувався і **спротив зі сторони українського суспільства**. На думку учасників дослідження, українське суспільство загалом не готове приймати подібні інновації. Втім, зважають, що для будь-яких нововведень настає свій час. Професійна спільнота вже висловлює потребу в автоматизації, і з часом українське суспільство буде готове прийняти ШІ у сфері правосуддя.

- **Державні директиви.** Учасники дослідження припускають, що імплементація нових технологічних рішень серед держслужбовців буде більш швидкою за рахунок централізованості вертикалі, можливості застосування директивних методів.

Вимоги для подолання індивідуальних бар'єрів:

- **Реалізація інформаційної кампанії.** Ефективний спосіб подолання бар'єрів індивідуального рівня є інформування. Вже зараз (в межах цього дослідження) фіксуємо запит на додаткові роз'яснення щодо принципів роботи технологій на базі ШІ та можливостей їхнього використання в системі правосуддя, демонстрацію можливостей та дослідні експерименти.

СИСТЕМНІ БАР'ЄРИ

ТЕХНІЧНІ ТА ТЕХНОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ

Запровадження будь-якої цифрової технології неможливе без забезпечення повного та постійного доступу до неї усіх учасників процесу. Тут перешкодами стають **погане технічне забезпечення правових установ** – застаріла техніка, її брак або повна відсутність. На думку експертів, проблема більш поширена в установах, віддалених від обласних центрів. Згадували також випадки нестабільного живлення та з'єднання з Інтернетом.

Згідно з результатами кількісного модуля дослідження, майже всі учасники опитування забезпечені ПК технікою для роботи та постійним і стабільним з'єднанням з Інтернетом [найнижчий показник в когорті суддів – 92%]. Значно менше респондентів декларують наявність альтернативних джерел живлення на робочих місцях: серед суддів цей показник становить 50%, прокурорів – 58%, адвокатів – 64%.

”У нас немає генератора, наприклад. Як ми будемо впроваджувати штучний інтелект?! [...] Дуже часто відеоконференції зриваються з СІЗО, тому що СІЗО немає технічної можливості: то в них проблеми з Інтернетом, то в них проблеми зі світлом. [...] На сьогоднішній момент цифровізація в нашій країні дуже низька, – скажемо так. Можливо, в столиці, можливо, у великих містах – Дніпрі, Сумах, Харкові”,

– Суддя №10

Далеко не всі учасники опитування мають доступ до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. 98% опитаних, що працюють у сфері суддівства, мають доступ хоча б до однієї підсистеми, серед адвокатів частка таких складає 88%. Втім опитані прокурори мають доступ до підсистем значно рідше: кожен другий опитаний не має доступу до жодної і лише кожен десятий – до всіх систем.

Ще один бар'єр – **тенденція до неякісної розробки державного програмного забезпечення в Україні**. Так, учасники дослідження нерідко характеризували наявні цифрові системи у правосудді як сирі та недоопрацьовані. Згадувалася, зокрема, система Електронного суду. Хоча ініціатива мала великий потенціал для спрощення бюрократичних процесів, наявні напрацювання не можна назвати ефективними.

”Створений наш електронний суд – дуже недосконала система. Коли прокурор звертається до суду із клопотанням, з

будь-чим, його іменують заявником. Який же він заявник? Він може бути заявником про вчинення злочину і точно це не в суді буде. Сьогодні він працює як звичайна електронна пошта. Ніякий це не суд. По суті, в односторонньому порядку хтось надає клопотань, заяв, звернень. Просто це економить час учасників на виїзд до суду. Це, мабуть, також добре. Але це не той ефект, на мій погляд, заради якого треба витратити великі гроші на цю систему, на її підтримку”,
– Суддя №8

Таким чином, виникають перестороги стосовно розробки систем на основі ШІ. Мовляв, ініціатива імплементації штучного інтелекту врешті стикнеться зі схожими проблемами. Втім тут вбачають і можливості. Наявні системи можуть стати плацдармом для інтеграції штучного інтелекту – це зробить платформи суттєво ефективнішими.

”Можливо, штучний інтелект діятиме таким чином: ти надаєш позовну заяву з своєю адресою, а відповідача нема. ШІ тобі присвоїть адресу, відправить йому на адресу sms. Якось так собі це уявляю, як би спрацював в цьому випадку штучний інтелект”,

– Суддя №8

ОПЕРАЦІЙНІ БАР'ЄРИ

Учасники дослідження, які мають глибше (за посереднє) розуміння природи роботи систем на базі ШІ, говорять про неможливість імплементації таких через **недостатній рівень діджиталізації системи судочинства**. Хоча в Україні наявні системи цифрового документообігу, вони часто ігноруються.

”Тут такий комплекс заходів треба проводити для того, щоб впровадити не лише штучний інтелект, а будь-які інформаційні технології, які йому передують. Стоїть питання збору даних в електронному вигляді, в структурованому вигляді – кожному штучному інтелекту треба дані, на яких він навчається. Наскільки структуровані дані в кримінальному судочинстві України? Наскільки вони зібрані? Наскільки бази даних розкидані? Наскільки до них легкий доступ? Уже тоді, коли усі ці моменти будуть залагоджені, можна говорити про ШІ, про їх якісний розбір і про їх якісне використання”,

– Адвокат №7

Загалом, бюрократичну систему в Україні експерти характеризують як не оптимізовану. І досі у юриспруденції превалює **використання паперових документів** тощо, що суттєво ускладнює роботу.

”Спочатку ти зроби в електронному вигляді, а потім ти це все перенеси на папір. Хіба це нормально взагалі? Навіщо електронна система документообігу, щоб потім ще державні кошти витратити на папір,

Про аспекти розробки конкретного програмного забезпечення на базі ШІ під потреби системи правосуддя учасники якісного модуля дослідження говорять небагато. Та в цьому контексті наголос роблять на **питанні кібербезпеки нових технологій**. Використання ШІ та цифрових систем веде до концентрації даних в одному місці. Без належного захисту вся інформація може потрапити в руки злочинців та бути використаною проти держави. Особливо ризиковано втратити контроль над базою даних в умовах воєнного стану.

копіювання? 800 копій зробити! Я маю зробити клопотання, до того клопотання ще п'ять копій: стороні захисту, обвинуваченому, потерпілому накопювати та все їм вручити. А то в суді буває півгодини з'ясовують, а чи прокурор вручив, а о котрій годині, а хто підписав. Це стає подібним на дитячий садочок, коли треба затягнути процес”,

– Прокурор №7

”Ми досі все ведемо у паперовому вигляді, усі документи скануємо, на що витрачаємо багато часу, і всі документи виготовляємо у двох примірниках”,

– Прокурор №12

Окрім того, хоча з 2021 року в Україні функціонує Електронний суд, респонденти зазначають, що й **досі активно користуються послугами традиційного поштового зв'язку**.

”У прокуратури укладені угоди з Укрпоштою, яка бере гроші за відправлення. А у випадку оголошення тривоги, пошта не працює, і втрачається наш дорогоцінний час”,

– Прокурор №12

Проблема недостатньої діджиталізації системи правосуддя призводить до негативних наслідків і у контексті війни, коли окупація перешкоджає доступу до матеріалів проваджень. У такій ситуації значна кількість осіб з тимчасово окупованих територій уникає покарання, чому могла би запобігти цифровізація кримінальних проваджень.

Також одна із проблем на оперативному рівні – **відсутність універсальних вимог до формування документів та структури процесуальних документів**. За таких умов неможлива розробка будь-яких шаблонізаторів. Це також може ускладнювати роботу пошукових систем.

”Позовні заяви пише хто як хоче. Чіткої структури позовної заяви не почнуть дотримуватися поки не буде як-от в європейському суді, де є віконця: сюди частину таку-то, сюди – обставини справи, сюди – порушення прав, сюди – спосіб. Формалізувати [треба] повністю позовну заяву

і тоді би у штучного інтелекту була можливість відбирати [кейси]. А оце гіперцитовання законів, коли в позовній заяві весь кодекс спочатку процитований, потім – весь закон профільний, потім – всі постанови профільні. [...] Найпростіша позовна заява, де мова про якесь просте стягнення грошей і вони напишуть десь 10 сторінок. Ну не може юрист написати коротко [...] А потім суд не може відсканувати, а потім – ми не можемо сформувати базу даних для штучного інтелекту. Відповідно, ми не можемо для мовної моделі сформувати запит, який би він [штучний інтелект] проаналізував і видав би порційно, структурував би це все для того, щоб давати відповідь на прості запитання, які будуть ставити або прості люди, або адвокати, або юристи”,

– Адвокат №7

ЗАКОНОДАВЧІ БАР'ЄРИ

У контексті визначень чинного законодавства учасники якісного модуля дослідження звертають увагу на дві ключові проблеми:

1. Те, що стосується власне ШІ: **відсутнє визначення “штучний інтелект”, непередбачено порядку та критеріїв використання висновків ШІ в правосудді, зокрема у кримінальному процесі**.
2. Те, що стосується загалом законодавства: проблема його сталості. **Є чимало неточностей та суперечностей в самому законодавстві, присутня мінлива практика застосування та трактування законодавства**.

Використання технологій на базі ШІ на будь-якому етапі кримінального процесу неможливе без відповідного законодавчого врегулювання. Наразі визначення “штучного інтелекту” чи “електронних доказів” не введено в КПК. Учасники якісного модуля дослідження говорять про те, що аналогічним чином досі не врегульоване питання використання “поліграфа”. Суд не може прийняти висновок штучного інтелекту як доказ. Тож тим учасникам кримінального процесу, які мають доступ до подібних технологій, доводиться шукати “обхідні шляхи”. Так, наприклад, є випадки, коли судді приймають висновок лабораторії зі співставлення проб ДНК, оснащений штучним інтелектом, як письмові докази.

”Я не бачу проблеми в тому, щоб у цій технології прописати методіку проведення тих чи інших досліджень. У експерта є механізм, є доступ до бази даних. База даних надає результат, він цей результат опрацьовує, складає висновок. Так само з аналізом ДНК. Варто внести зміни в наявний порядок – і буде висновок експерта, доказ”,

– Прокурор №2

Втім існують і позитивні результати законодавчого врегулювання окремих цифрових факторів. До прикладу, вдалося владнати проблему із трактування скріншотекрану смартфона: наразі подібні матеріали приймають як доказ.

Учасники дослідження звертають увагу також на **неадаптованість кримінального кодексу під використання його штучним інтелектом**. Експерти зазначають, що форма, в якій подана вся законодавча база, не може бути зчитана та використана штучним інтелектом. Мовляв, кримінальний кодекс – це не набір інструкцій та директив для ШІ.

”Якщо у нас буде кримінальний кодекс, в якому буде однозначно і чітко зазначено злочин і міру покарання, то хай вже штучний інтелект там обирає: від трьох до п'яти. Тут ще можна зрозуміти. А коли є і виправні роботи, і громадські роботи, і арешт, і позбавлення волі, і обмеження волі, і 75-а, і 69-а. Тобто тут самі наші нормативно-правові акти ще не підготовлені для того, щоб використовуватись штучним інтелектом. Оскільки для такого використання треба все ж таки змінювати нормативно-правову базу”,

– Суддя №4

”Для того, щоб впровадити штучний інтелект в кримінальне провадження, потрібно дуже багато працювати з кримінально-процесуальним кодексом. Або все спростувати, або формалізувати більше, або діджиталізацію нормально робити”,

– Адвокат №7

Лунали також переконання про те, що **українське законодавство у порівнянні з країнами, де вже імплементується ШІ, значно складніше**. Правові системи, базовані на прецедентному праві, краще пристосовані до використання технологій штучного інтелекту. Україна належить до континентальної правової системи, яка однак містить окремі елементи англосаксонської системи. Учасники якісного модуля дослідження говорять про мінливість та непослідовність судової практики в Україні, необхідність стандартизації та формалізації процесів. [Новий Кримінальний кодекс](#), над яким йде робота, в межах Комісії з питань правової реформи, згідно з оцінками учасників якісного модуля дослідження, є більш уніфікованим та простим у застосуванні.

”Ви проаналізуйте практику у будь-якій галузі: кримінальній, цивільній, господарській, адміністративній. Наші колеги в апеляційних і навіть в касаційних інстанціях, і навіть в одній палаті касаційної інстанції ухвалюють різні рішення”,

– Суддя №12

”В Україні дуже мінлива практика застосування законодавства. Щодня виносяться нові рішення Верховного Суду, на які посилаються суди при постановленні своїх рішень. Я думаю, що застосовувати ШІ саме в кримінальному провадженні – неможливо.

В Америці – так, там більш стабільне законодавство, вони ж працюють там за аналогіями. Там простіше. Знайшов справу, в якій вже це приблизно десь розглядалося, і можна якось формувати ухвалу таким чином”,

– Прокурор №3

З позиції влади репонденти вказують на **пасивність держави у процесі імплементції штучного інтелекту**. Учасники дослідження не фіксували безперечно вдалих спроб держави активно включитися в інновації, а радше зародкові ініціативи.

Одна з таких – створення [Робочої групи](#) за ініціативи Національної асоціації адвокатів України у 2023 році. Основне завдання групи – допомогти законодавцям запропонувати нові правила для використання регулювання штучного інтелекту у чинному законодавстві. До прикладу, визначити права та принципи регулювання компаній, що розробляють ШІ.

Україна уже почала роботу із створення та розробки спеціального законодавства щодо ШІ. Однак, враховуючи євроінтеграційний курс нашої держави та те, що в ЄС зараз відбувається обговорення великого законопроєкту щодо розробки та використання технологій ШІ, наше законодавство буде ґрунтуватися на тих принципах, які будуть прийняті в Євросоюзі, і його впровадження розпочнеться після ухвалення відповідних рішень у Брюсселі.⁷

Учасники згадували також про негативні наслідки змін у кримінальному законодавстві, зокрема Кримінальному процесуальному кодексі. Один з таких – зміна редакції про можливість звернення щодо перегляду вироку судом першої інстанції. У новій редакції таку можливість забрали.

Вимоги для подолання системних бар'єрів:

- **Модифікація законодавчої бази.** Для можливостей навчання штучного інтелекту на нормативно-правових актах України, кодекси мають бути модифіковані відповідним чином. Особливий запит на зміни стосується кримінального кодексу.

⁷ Детальніше про розробку законодавчого регулювання ШІ в Україні – Дарина Бойко, Іван Городиський Регулювання ШІ в Україні: головні тенденції та виклики. Центр Дністрянського, 2023. <https://cutt.ly/4wlUaxdE>

- **Дефініція штучного інтелекту та доказів.** Іншими словами, визначення його ролей, можливостей та обмежень в українському правосудді.
- **Орієнтація інструментів під користувача.** Розробка та тестування програмного забезпечення повинно відбуватись за участі спеціалістів сфери.
- **Ретельний підбір підрядника.** Не можна допустити до розробки таких рішень компанії, які потенційно можуть нанести шкоду державі.
- **Фокус на кібербезпеку.** Необхідно забезпечити безпеку роботи рішення, унеможливити витік даних тощо.

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНА ДИСКУСІЯ

Штучний інтелект визначає нові та перспективні напрямки розвитку різних сфер, і правосуддя не є винятком. Прагнучи до вдосконалення та прискорення судових процесів, впровадження штучного інтелекту у правосудді обіцяє забезпечити швидше, ефективніше та точніше прийняття рішень. Однак разом із цим виникає ряд загроз щодо етики, моралі та інших негативних наслідків. Чи є ШІ у

правосудді справжньою користю чи ж небезпекою, що становить загрозу принципам верховенства права?

Здебільшого, дискусія професійного середовища ведеться навколо ключових атрибутів людської свідомості правників, а відтак здатності штучного інтелекту їх імітувати.

ЕМПАТІЙНІСТЬ

Здатність відчувати – фундаментальний принцип у прийнятті рішень у правосудді, на думку респондентів. Відтак застереження щодо застосування штучного інтелекту є у всіх учасників дослідження. Тут мова про базові відмінності між людиною та машиною: **штучний інтелект не може співпереживати та комплексно аналізувати контекст**. А прийняття справедливого рішення, констатують учасники якісного модуля дослідження, неможливе без цих якостей. Ergo автономність ШІ у прийнятті рішень нехтує Статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [“Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи...”], підсумовують респонденти.

Суддя-людина приймає рішення, ґрунтуючись на моральних, етичних принципах та суспільних цінностях, що важко або неможливо формалізувати для машинного вивчення. ШІ не може враховувати людські емоції та моральні аспекти, які часто є важливими в юридичній практиці. До слабких сторін ШІ учасники якісного модуля часто відносять беземоційність та надмірну раціональність.

Безперечно, об'єктивність та базування на статистиці здатне привнести багато користі у процес судочинства [детальніше див. розділ [МОЖЛИВОСТІ](#)]. Втім ця якість також призводить і до своєрідної необ'єктивності: штучний інтелект не має здатності опрацьовувати таку невербальну інформацію як емоції, жести та інші сигнали, що дають, подекуди, більше інформації, ніж слова. А відтак втрачає вагому частину інформаційного “інпуту” про справу.

Окрім того, зникає можливість використання психологічних прийомів та тактик, що дозволяють отримати додаткову інформацію про підсудного. ШІ, працюючи за простим принципом “винен чи ні”, не враховує нюансів мотивації, внутрішньої свідомості провини та інших аспектів, які можуть значно впливати на остаточний вирок. Це створює образ віртуальної осудної системи, яка, маючи обмежене розуміння людських мотивацій та емоцій, не завжди спроможна достовірно оцінити повноту обставин справи.

”У принципі, судові засідання тоді не потрібні. Взагалі не треба враховувати жодні обставини. Подія відбулась – за грати. Але для цього і відбувається судовий процес, для цього існує ця наука – кримінологія. Чому це відбулось? Як це відбулось? Чи це умисно, чи це з необережності? А випадки ж необережності також бувають в житті? Не все ж людина вчиняє умисно. Людина вчиняє злочини під примусом фізичним, психологічним. Я не думаю, що штучний інтелект зможе оцінювати такі ситуації. Недосконала людина має судити таку ж недоскоалу людину”,

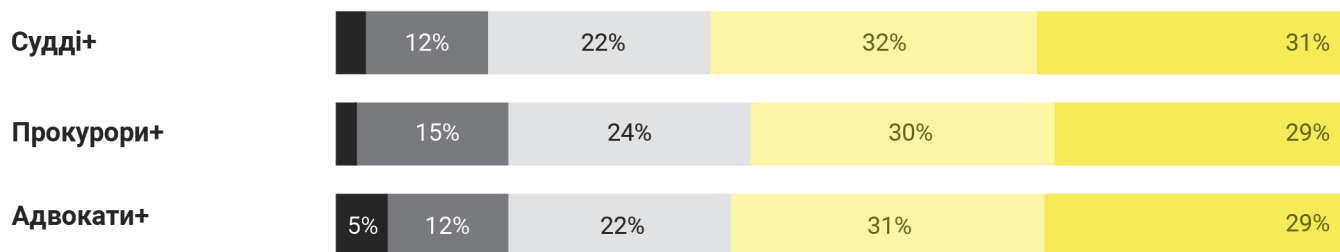
– Суддя №2

”Головне в судочинстві – це суб’єктивна сторона, тобто вина особи. А вину особи не може визначати машина, яка думає тільки логічно. Не факт, що коли суддя призначає покарання, то він керується саме кількістю пом’якшуючих ознак, які записані в Кримінальному кодексі. Суддя сам (я повторю), виходячи з життєвого досвіду, визначає наскільки покарання повинно бути застосовано в тій мірі, в якій там прописана верхня межа в Кримінальному кодексі. Головна ціль кримінального законодавства полягає не у тому, щоб людину не покарати, а у тому, щоб людину перевиховати. І тому суддя визначає щодо конкретної особи, яку міру покарання їй призначити для того, щоб людину перевиховувати, для того, щоб вона більше не скоювала подібні злочини взагалі”,
– Адвокат №6

”Я думаю, що можливості для формування судових рішень штучним інтелектом в кримінальному процесі, напевно, будуть найменшими порівняно з іншими видами процесу. Оскільки тут в рази більше значення має суб’єктивне внутрішнє сприйняття суддею сукупності обставин, подій та особи обвинувачення. У кримінальному процесі, напевно, це стане можливим лише тоді, коли штучний інтелект вийде на такий рівень, коли він здатен буде максимально наблизитись до аналізу живої людини”,
– Адвокат №2

Із твердженням про те, що інтуїцію не можна алгоритмізувати, тою чи іншою мірою погоджуються дещо більше половини опитаних: 64% суддів, 58% прокурорів, 60% адвокатів.

Поширеність згоди з твердженням “Професійну інтуїцію не можна алгоритмізувати; штучний інтелект не зможе виявити брехню чи розходження у свідченнях”

умовні позначення

- Взагалі не погоджуються
- Радше не погоджуються
- Однаковою мірою
- Радше погоджуються
- Цілком погоджуються

КОМПЛЕКСНІСТЬ ТА КОНТЕКСТУАЛЬНІСТЬ

Подібно, що людське розуміння нюансів і контексту ситуації є критично важливим у судочинстві, де кожен випадок – унікальний. Справи за однією й тією ж статтею, але з відмінними фабулами, матимуть різний результат розгляду. Розуміння мотивів вчинення певних дій, особливостей соціальної взаємодії, важливі в роботі як суддів, так і адвокатів чи прокурорів. ШІ, своєю чергою, має обмеження у розумінні складних людських обставин.

Штучний інтелект розглядається як рівняння, що обробляє вхідні дані через певну кількість змінних та видає висновок, сприймає кожен випадок як певний шаблон. Відтак втрачається елемент індивідуалізації. Спрощений характер алгоритму може призводити до стандартизованих висновків, не враховуючи унікальних особливостей кожного випадку.

”Що втратить пересічний громадянин? Він втратить елементи індивідуалізації. Беремо два абсолютно однакових кримінальних провадження і розглядаємо в суді. Перед нами дві різні особи. В одному випадку, скажімо, це мати з дитиною, яка не може дозволити на свій дохід купити собі червону рибу. Вона заїжджає з коляскою в магазин, бере цей пакетик і так намагається виїхати через касовий контроль. Один суб’єкт перед нами. Й інша особа, яка тільки що звільнилася із місць позбавлення волі після сьомого терміну. Вирішив купити собі нові штани,

не заплативши за них. Тобто у нас дві різні ситуації, а справа у них однакова, якщо ми будемо її читати: замах на крадіжку. І сума може бути однакова, все однакове. Але ж ми з вами розуміємо, що покарання у кожного з них буде різним”,

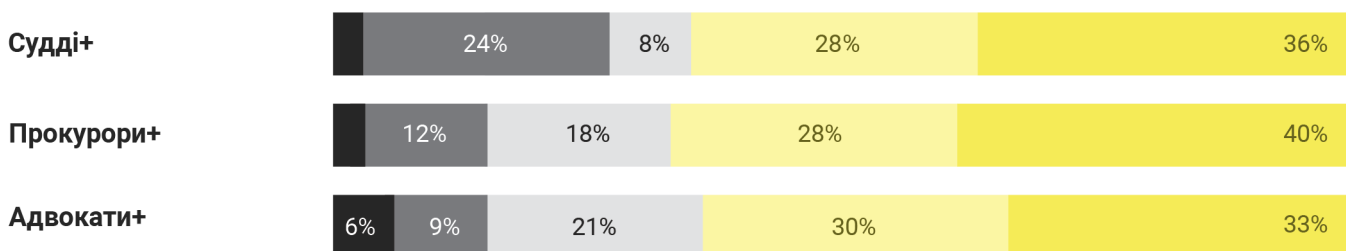
– Суддя №8

”Катування – це будь-які дії, які здійснюються всупереч волі людини. А якщо ми дитину виховуємо? Ми робимо все всупереч її волі. Вона не хоче їсти кашу. Вона не хоче сідати на горщик. Вона не хоче вчитися. Поки йде виховання, все робиться всупереч волі дитини. Стаття катування є, при чому з такою нормальною санкцією – п’ять років. Яке рішення може прийняти штучний інтелект, якщо немає чітких критеріїв? Суддя дивиться в очі вбивці: чи злі в нього очі, чи незлі? Дивиться, як він відповідає на запитання. Багато факторів, які абсолютно є суб’єктивними. І тут я бачу використання ШІ взагалі безперспективним”,

– Адвокат №7

Більше 60% опитаних професіоналів в кожній сфері діяльності погоджується з тим, що кожне кримінальне провадження є унікальним без можливості застосування шаблонних рішень. Найчастіше тою чи іншою мірою декларують свою незгоду з твердженням працівники суддівської діяльності (27%).

Поширеність згоди з твердженням “Кожне кримінальне провадження є унікальним, тут не може бути типових чи шаблонних рішень”

умовні позначення

- Взагалі не погоджуються
- Радше не погоджуються
- Однаковою мірою
- Радше погоджуються
- Цілком погоджуються

РОЗУМІННЯ НАСЛІДКІВ

У контексті прийняття рішень людина відрізняється від ШІ можливістю бачити причинно-наслідкові зв'язки. Іншими словами, людина здатна прогнозувати розвиток подій після прийняття певного рішення, натомість поточні можливості ШІ за фінальну точку аналізу беруть саме вирок.

Учасники дослідження нерідко зважали на згубний вплив вироків, бодай навіть де-юре справедливих. До прикладу, ув'язнення для підсудного, що не мав попередніх вироків, може спричинити кардинальні зміни у житті та згубний вплив кримінального середовища за ґратами.

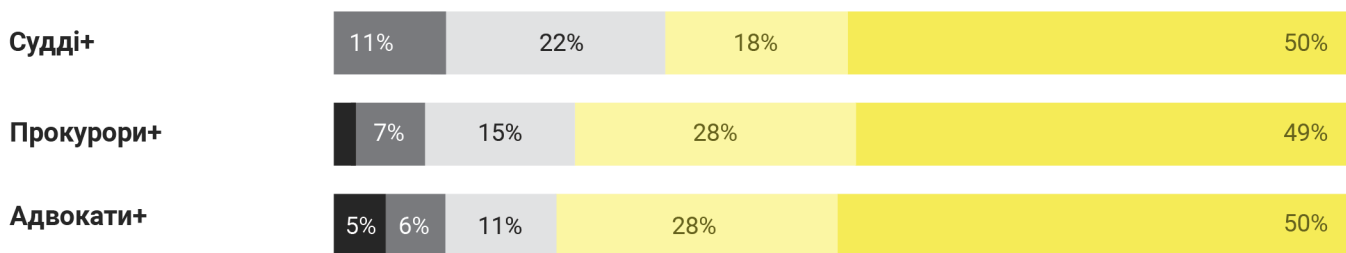
”Якщо особа вчинила вперше кримінальне правопорушення, за яке передбачене, у тому числі позбавлення волі, то в будь-якому випадку суддя аналізує в першу чергу, чи можливо йому призначити покарання з випробуванням (75 ст.) Тому що ми розуміємо,

що якщо він піде у місця позбавлення волі, то рецидив якраз буде більш вірогідний, ніж його залишити на свободі. Як правило, ця сімдесят п'ята спрацьовує, адже всі розуміють, що якщо ти протягом цього часу вчиниш нове кримінальне правопорушення, то варіантів буде вже небагато. Тобто ти в обов'язковому порядку вже отримаєш якесь покарання, яке буде пов'язане з позбавленням волі”,

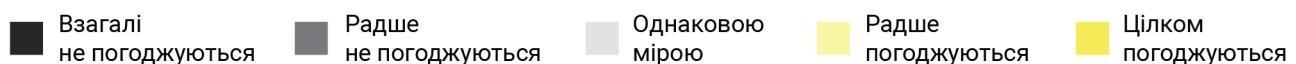
– Суддя №5

Опитування серед фахівців у сфері правосуддя ілюструє домінування уявлення про те, що прийняття рішень, важливих для свободи людини, повинно залишатися під контролем людей, а не повністю довірятися машинам: з цим твердженням погоджується (радше чи цілком) 68% опитаних суддів, 76% прокурорів, 78% адвокатів.

Поширеність згоди з твердженням “Прийняття рішень, які можуть вплинути на життя та свободу людини, не можна довіряти машині”

умовні позначення

УПЕРЕДЖЕНІСТЬ ТА ДИСКРИМІНАЦІЯ

Окреме дискусійне питання, що стосується механізмів роботи ШІ – матеріал для його навчання. Учасники якісного модуля висловлювали побоювання, що штучний інтелект може навчатися на неправильних та упереджених справах, а відтак, генерувати неправильні та упереджені вирокі. Суть його висновків визначається характером даних та сценаріїв, на яких він був навчений.

Один із яскравих прикладів, про який згадували експерти, – випадки [упередженої оцінки ризиків рецидиву](#) серед афроамериканських засуджених американською системою COMPAS. Система в середньому оцінювала ризики їхньої рецидивістської поведінки вище, ніж білих американців. Одне із можливих пояснень такої тенденції – навчальний матеріал алгоритм

що, найімовірніше, містив перелік справ часів дискримінації афроамериканського населення США.

З іншої сторони учасники звертають увагу на свідоме коригування системи творцями алгоритмів відповідно до власних уявлень.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА РІШЕННЯ

Виникають питання щодо того, хто несе відповідальність за помилки, зроблені ШІ: автор алгоритму, користувач алгоритму чи сам алгоритм. Хто нестиме відповідальність за непоправну шкоду, яку надасть ШІ своїм рішенням? Або ж навпаки – не надасть допомоги людині, яка дуже цього потребуватиме?

Думки експертів різнилися. Деякі учасники поклали відповідальність на користувача, деякі залишили питання відкритим. Остаточного рішення немає.

”Якщо виробник автомобілів замовляє штучний інтелект, тобто цю комп’ютерну програму в якійсь іншій фірми, яка розробляє цей штучний інтелект, то хто повинен все-таки відповідати? Розробник, який продав, чи автовиробник? Відповіді немає досі, і це гальмує подальший розвиток у цій індустрії. Відповідь на питання про те, чи може бути штучний інтелект суб’єктом будь-яких процесів в людській сфері життєдіяльності, залежить від того, чи готові ми всі довірити вплив на своє життя штучному інтелекту? Але йдеться про кримінальні справи, а не лише про неважливі питання. Я думаю, що наше суспільство не готове, щоби штучний інтелект був суб’єктом”,

– Суддя №3

Втім така невизначеність може призвести до значних ризиків. Зокрема, деякі прокурори висловлювали побоювання щодо перекладання суддями відповідальності за прийняття рішень на ШІ. Зрештою, в разі допущення помилки у вирок підсудний не зможе відшукати винного у несправедливому рішенні.

”На основі статистичних моделей штучний інтелект приймає рішення з використанням даних, які в нього є. Якщо в нього немає, або якщо дані дещо викривлені, наприклад, раса стоїть (а однозначно там злочинність у чорної раси вище), відповідно просто починають відмовляти особам чорної раси і казати, що це відразу рецидивіст”,

– Адвокат №7

ДОПУЩЕННЯ ПОМИЛОК

Учасники якісного модуля дослідження висловлювалися, що штучний інтелект, подібно до людини, здатний припускатися помилок. Втім лояльність до хиб людей та машин різна. Людські помилки мають більше толерування, а ось машинні – ні. Втім експерти також декларували значно більший рівень довіри до результатів роботи ШІ. Мовляв, шанс допущення помилки алгоритмом, хоч і неприпустимий, втім значно менш імовірний, аніж людиною.

”Штучному інтелекту ніколи не пробачать жодних помилок. Таких, які пробачають людям, навіть якщо він захистить людей від скоєння ще більшої кількості помилок. Людина має право на помилку, діяльність людини є недосконалою і, мабуть, ніколи досконалою не стане. Ніякий штучний інтелект ніколи не зможе, мабуть, правильно і реально оцінити ситуацію, поставити себе на місце іншої людини і, основне, дати відповідь на питання, чому в тих чи інших умовах було прийнято саме таке рішення”,

– Прокурор №2

”Хоча люди помиляються в 10 разів частіше, ніж автопілот, але щодо людей можна говорити про відповідальність, а тут немає відповідального, суб’єктності немає. Як на мене, ті, хто лобіює рішення щодо обмеження розвитку штучного інтелекту, більше бояться помилок, які буде робити штучний інтелект, ніж неправильних рішень. Зрозуміло, що мова про помилки, які людина вже не зможе виправити. Штучний інтелект приймає рішення з використанням такої великої кількості даних, що людина вже не може проконтролювати його роботу. Якщо людина прийняла рішення, то можна його оскаржити, а у випадку зі ШІ – нічого не переглянеш. Це ніби чорний ящик, і звідки це рішення взялося – незрозуміло”,

– Адвокат №7

МІСЦЕ У ПРАВОСУДДІ

Нерідко серед учасників якісного модулю побувало уявлення, що надання суб'єктності штучному інтелекту призведе до втрати сенсу концепції правосуддя. Зокрема, використання технологій на базі ШІ для прийняття рішення **суперечить принципу змагальності судового процесу**. Використання штучного інтелекту в правосудді трансформує його на інквізиційний (обвинувальний) процес.

” “Якщо вдаватися до таких деталей і публічно казати, що адвокати знають і за допомогою досвіду, репутації, технічних засобів можуть спрогнозувати рішення суддів, то для них втрачається сенс правосуддя, оскільки ніхто не здатен спрогнозувати, яке рішення прийме суддя у нарадчій кімнаті”,

– Суддя №4

ЧИ ЗДАТНИЙ ШІ ЗАМІНИТИ ЛЮДИНУ?

Отже, враховуючи усі можливості ШІ, чи здатний він бути самостійним суб'єктом права? Висновок більшості експертів: станом на зараз – ні. Поточний ступінь розвитку ШІ у світі та в Україні зокрема вказує на потребу в супервізії штучного інтелекту людиною.

Учасники якісного дослідження висловлювали суттєвий скептицизм до ідеї відпустити ШІ у “вільне плавання”, і, за їхніми прогнозами, забезпечення самостійності штучного інтелекту в юриспруденції потребуватиме щонайменше півстоліття. Однак загроза втрати робочих місць через автоматизацію юридичних процесів існує і з кожним роком буде набувати більш реалістичних рис.

право, то мені здається, що це настільки істотне питання, бо тут йдеться про вплив на основоположні права і свободи людини (право на життя, здоров'я, право на свободу пересування). Вони настільки важливі для людини, що, на мою думку, все-таки штучний інтелект у кримінальних справах, наразі є питанням дискусійним”,

– Суддя №3

Втім наразі штучний інтелект – не суддя, не адвокат і не прокурор. Та він має всі шанси стати їхнім надійним помічником та інструментом у здійсненні правосуддя.

” “Розвиток і використання ШІ не спинити. На мою думку, штучний інтелект витіснить певні професії. І дуже багатьох професій це торкнеться. Що це повністю може витіснити адвокатів у певних справах – переконаний, суддів у певних справах – переконаний. Але якщо ми говоримо про кримінальне

⚠️ ЗАСТЕРЕЖЕННЯ

При підготовці звіту чи окремих його частин технології штучного інтелекту, в тому числі ChatGPT не використовувалися.

WE FIND BRIGHT DATA FOR RIGHT DECISIONS

ЗНАХОДИМО ВІДПОВІДІ ДЛЯ ЛЮДЕЙ,
ЯКІ СТВОРЮЮТЬ СЬОГОДЕННЯ

БУДЬМО НА ЗВ'ЯЗКУ:

FAMA.AGENCY

Пр. Чорновола, 16В, Оф.64

0322 472 912

FAMA.AGENCY

fama
custom research agency